HET LAND VAN AALST

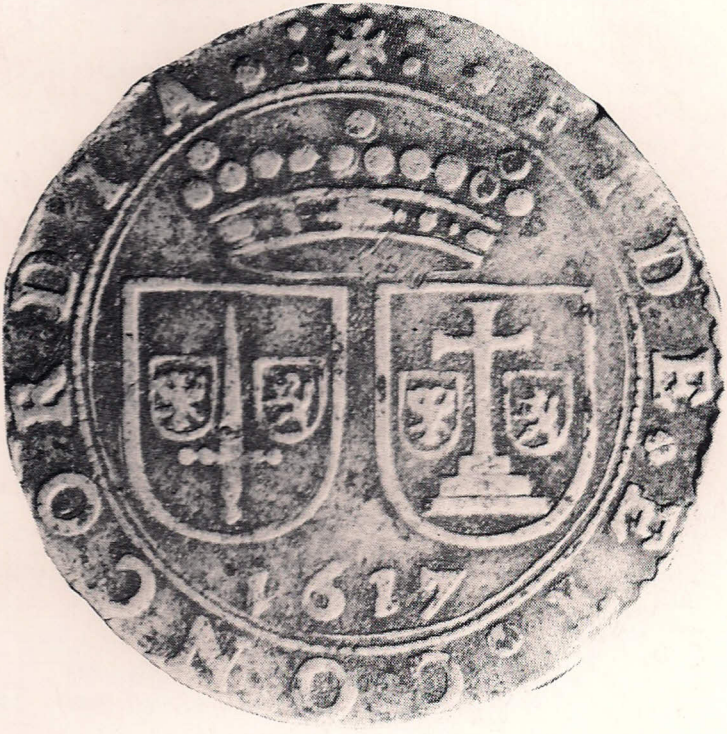

Tijdschrift van de Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Ere-Voorzitters: F. Courteaux
L. De Rijck

Ere-Bestuursleden: A. Van Lil,
initiatiefnemer en medestichter
C. Uyttersprot
Voorzitter: L. Robijns

Beheerder: G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60.19.04

Redactiesecretarissen: S. De Lange - D. Van de Perre

Verslaggever: B. Boel

Archivaris - Bibliothecaris: M. Uyttersprot

Public-relations: M. Cock

Het tijdschrift wordt uitgegeven met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en de stad Aalst.

Prijs voor het jaarabonnement:

Voor leden: 500 fr., steunende leden: 800 fr. en ereleden 1.200 fr. te storten op P.C.R. 000-0586911-61 «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

De auteur is verantwoordelijk voor zijn artikel.
Kaftontwerp: Bart Maris, Meerbeke.
Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven.
Op de voorkaft het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, en op de achterzijde de vijf baronieën.
Drukker: ADB-Andries, Kerkstraat 225, 1851 Grimbergen-Humbeek.
ISBN: 240 - 938 - 7 P.

Redactie
Alle kopij moet gestuurd worden naar
Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare. Tel. 054/33.73.27

DE LANDSHEERLIJKE REACTIE IN VLAANDEREN: CASUS STEENHUIZE

A. ROSE

INLEIDING

Onze licenciaatsverhandeling was een case-study over een belangrijke edelman uit het graafschap Vlaanderen in de transitie-periode van het Oude naar het Nieuwe Regime: *JEAN-BAPTISTE-MARIE-JOSEPH-FRANCOIS-GHISLAIN, GRAAF d'HANE-STEENHUYSE (1757 - 1826)* (1).
Dit artikel is de neerslag van onze bevindingen over:
- de aankoop van de heerlijkheid Steenhuize door d'Hane (2).
- de rechten van de heer van Steenhuize, eind 18de eeuw.
- Steenhuize in de jaren 90 van de 18de eeuw.

De bronnen waarop ons artikel is gebaseerd zijn uitzonderlijk rijk, zowel kwantitatief als kwalitatief.
We konden gebruik maken van enerzijds het heerlijkheidsarchief van Steenhuize (bewaard in het R.A.R.) (3) en anderzijds het prachtige kopieboek van brieven van Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse (te vinden in het R.A.G., in het "Familiefonds") (4). Beide bronnen vullen elkaar aan en geven een goed beeld van het reilen en zeilen in het eind 18de-eeuwse Steenhuize.

Op deze plaats willen we ook een woord van dank richten aan al de personen die ons onderzoek en het totstandkomen van dit artikel hebben mogelijk gemaakt. We denken in de eerste plaats aan onze promotor Prof. Dr. M. Baelde, co-promotor Dr. L. Dhondt en niet in het minst aan de heren H. Van Isterdael en M. Cock, wiens opmerkingen, aanvullingen en correcties erg welkom waren.

(1) A. ROSE, *Jean-Baptiste-Marie-Joseph-François-Ghislain, graaf d'Hane-Steenhuyse (1757-1826), zijn voorouders, zijn sociale status, zijn bezit, zijn heerlijkheid Steenhuize en zijn bibliotheek* (Rijksuniversiteit Gent. Faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte. Sectie Geschiedenis, onuitgegeven licentiaatsverhandeling o.l.v. BAELDE, M.), Gent, 1989.

(2) Graaf d'Hane zal vanaf dat moment (1784) de naam d'Hane-Steenhuyse dragen.

(3) R.A.R. = rijksarchief te Ronse.
Het oud-gemeente-archief van Steenhuize zal door ons aangeduid worden als "A. ST.".

(4) R.A.G. = rijksarchief te Gent.
het "familiefonds" zal door ons aangeduid worden als "F.F."

I. JEAN-BAPTISTE, GRAAF d'HANE, KOOPT DE HEERLIJKHEID STEENHUIZE (1784)

Jean-Baptiste d'Hane stamde uit een Gents geslacht dat vanaf 1657 opgenomen was in de adel en in 1768 de grafelijke titel toegewezen kreeg (5). De d'Hanes hebben sinds de 16de eeuw een zekere *welstand* gekend en zijn vanaf het begin van de 17de eeuw financieel steeds sterker en sterker geworden (6). Jean-Baptiste vormde hier geen uitzondering op en had de geldelijke middelen om de titel van graaf met de nodige pracht en praal te voeren. Hij was nauwelijks 27 jaar oud (1784), wanneer hij de heerlijkheid Steenhuize kocht: ze kostte hem een kleine 190.000 gulden (7). In 1800 stierf zijn oudere broer zonder nakomelingen en verkreeg Jean-Baptiste alzo heel wat heerlijkheden (8). Ten tijde van de Napoleonistische overheersing van onze gewesten kende hij veel meeval en als een van de rijksten van het Scheldedepartement kwam hij voor op de kiezerslijsten (9). Wanneer hij dan in 1826 het tijdelijke voor het eeuwige verwisselde, liet hij zijn erfgenamen heel wat te verdelen. Zijn grondgebied overschreed 2.200 ha en, behalve de nodige hofsteden en huizen buiten de stad, had deze Gentenaar twee kastelen (te Elene en te Steenhuize-Wijnhuize) en een hotel met enkele huisjes (in de Veldstraat te Gent) in bezit. Tenslotte stond men bij hem in 1826 nog voor iets meer dan 56.000 fr in de schuld en brachten de verkoop van zijn medailles, boeken en prenten 51.499 fr op (10).

De politieke carriere van d'Hane-Steenhuyse is niet eenvoudig te omschrijven. Een hoogtepunt was wellicht de woelige periode 1780-90, waarin Jean-Baptiste optrad als spreekbuis van de Vlaamse adel (11). Deze adel ijverde voor haar reïntegratie in de Staten van Vlaanderen en lag dientengevolge in conflict met Jozef II. Al bereikte d'Hane-Steenhuyse zijn doelstellingen niet, uit zijn optreden ten tijde van de Brabantse Omwenteling bleek dui-

(5) A. ROSE, *o.c.*, p. 8-9.
(6) A. ROSE, *o.c.*, p. 89-112 en 149.
(7) A. ROSE, *o.c.*, p. 151 en 182.
(8) A. ROSE, *o.c.*, p. 151.
(9) A. ROSE, *o.c.*, p. 153.
(10) A. ROSE, *o.c.*, p. 153-159.
Bij dit alles moeten we dan bedenken dat nog in de eerste helft van de vorige eeuw ongeschoolde arbeiders een daginkomen "genoten" van 1,10 fr. à 1,30 fr.
E. SCHOLLIERS en C. VANDENBROEKE, *Structuren en conjuncturen in de Zuidelijke Nederlanden 1480-1800,* in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden. Deel 5: Nieuwe Tijd,* Haarlem, s.d., p. 284.
(11) A. ROSE, *o.c.*, p. 59-66.

delijk dat hij - met zijn familie (12) - de stuwende kracht was achter de Vlaamse adel. Eigenlijk is graaf d'Hane-Steenhuyse niet van het politieke toneel weg te denken van de jaren 80 van de 18de eeuw tot aan zijn dood in 1826 (13). In 1784 kocht Jean-Baptiste d'Hane de heerlijkheid Steenhuize. Hij telde daar 186.386 gulden voor neer.

Deze som leek enorm hoog, wanneer we ze vergeleken met wat men voorheen betaalde voor Steenhuize. E. SCHOLLIERS toonde echter aan dat, aangezien de levensduurte en grondprijzen waren gestegen en vooral de pachtprijzen enorm de hoogte waren ingegaan, deze prijs in 1784 niet zó abnormaal hoog lag (14). Niettemin bleef het een enorm bedrag. De *reden* waarom d'Hane bereid was zoveel te betalen, was de hoop zich alzo prins van Steenhuize te mogen noemen (15). Dit zou voor hem een geweldige sociale promotie geweest zijn. Steenhuize was nochtans in 1784 ruim dertig jaar géén prinsheerlijkheid meer. Het zou het ook nooit meer worden, alle pogingen van d'Hane ten spijt (16). Er bleef hem dan maar één ding te doen: uit Steenhuize halen wat er te halen viel. In deze optiek begrijpen we zijn pogingen om aanspraak te maken op álle mogelijke heerlijke rechten, zijn interesse voor de turfontginning op zijn grondgebied en de overeenkomst die hij sloot met enkele onderzaten om onnodige uitgaven te verhinderen. We gaan iets dieper in op deze *"compensatie-technieken"*.

1. Aanspraak maken op álle mogelijke heerlijke rechten

Graaf d'Hane-Steenhuyse wilde uit zijn heerlijkheid een maximum aan opbrengsten halen. Om er financieel beter van te worden, liet hij alle mogelijke heerlijke rechten die op het einde van de 18de eeuw in Steenhuize golden of dat ooit gedaan hadden, naar de letter toepassen.

Er is in het R.A.R. heel wat correspondentie bewaard van rechtsgeleerden die de heer van Steenhuize adviseerden op allerlei vragen inzake zijn heerlijke rechten (17). Daaruit blijkt zeer duidelijk dat Jean-Baptiste alles deed om zelfs het minste wat hem in de

(12) Vooral zijn broer Emanuel-Pierre d'Hane de Leeuwerghem vertegenwoordigde eveneens aktief de ontevreden Vlaamse adel.
(13) A. ROSE, *o.c.*, p. 58-73.
(14) E. SCHOLLIERS, *Prinsen en boeren in de vrijheerlijkheid Steenhuize*, in: *Het Land van Aalst*, XL, 1988, p. 23-25.
(15) R.A.R., *A.ST.*, nr. 122, Briefwisseling van en met de heren van Steenhuize.
(16) A. ROSE, *o.c.*, p. 178-179 en 183.
(17) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen van rechtsgeleerden op diverse vragen vanwege de heer van Steenhuize, inzake zijn heerlijke rechten, 1791-1794.

regel moest toekomen te verkrijgen. De Steenhuizenaars op hun beurt trachtten zoveel mogelijk aan hun plichten te ontsnappen. Als voorbeeld hiervan vermelden we één van de brieven van J. Beydens (Gent, 24 januari 1791) (18). D'Hane-Steenhuyse moet hem geschreven hebben i.v.m. zijn recht op het beste hoofd en het ontduiken ervan door de Steenhuizenaars. Beydens antwoordde hierop dat dit veelvuldig gebeurde in die tijd, meestal door bejaarden, zieken of stervenden, en dit alles "omden heere te frustreeren van sijn recht van beste hooft" (19). Graaf d'Hane-Steenhuyse waakte er nochtans over dat dit recht - en al zijn rechten - zo min mogelijk met de voeten werd(en) getreden.

Om zijn handelswijze te rechtvaardigen was hij voortdurend op zoek naar "papieren", die hem in zijn houding zouden steunen, naar documenten, die hem zijn rechten ontegensprekelijk zouden toekennen (20). Bij wijze van voorbeeld vermelden we hier een brief van de graaf, die waarschijnlijk aan procureur Van Mullem gericht was, waarin Jean-Baptiste aan de geadresseerde vroeg in de griffie van Steenhuize te informeren naar een farde met "papieren" over zijn jachtrecht op een bepaald terrein en naar documenten over de heerlijke prestaties (21). Tenslotte wilde de graaf uit

(18) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen..., brief van 24 januari 1791 vanwege J. Beydens (Gent).

(19) We hebben het uitgebreider over dit recht en de misbruiken daarop in *II. De Rechten.*

(20) De volgende archiefstukken getuigden eveneens van de "zoekacties" van d'Hane-Steenhuyse naar allerhande papieren:
* R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek van brieven van d'Hane-Steenhuyse, 1789-1797,
brief van 6 augustus 1789, aan de baljuw van Steenhuize
brief van 20 maart 1790, aan Van Mullem
brief van 20 september 1791, aan de griffier van Steenhuize
brief van 20 december 1792, aan Van Mullem
brief van 31 maart 1794, aan de griffier van Steenhuize
brief van 5 april 1794, aan Emanuel Ghiselin.
* R.A.R., *A.ST.*, nr. 3, Inventaris van de papieren, gelicht uit de griffie van Steenhuize (1794).
De graaf liet door van Mullem uit de griffie van Steenhuize stukken lichten en beloofde dat hij altijd bereid zou zijn deze stukken te laten inkijken als dat zou worden gevraagd.
* R.A.R., *A.ST.*, nr. 122, Briefwisseling van en met de heren van Steenhuize.
In deze bundel bevinden zich vijf brieven aangaande gezochte "papieren".

(21) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van begin oktober 1790. De naam van de geadresseerde werd niet vermeld. Deze brief was zeker niet aan de griffier gericht. Over hem was immers in de brief zelf sprake.
Van Mullem "procureur en notaris te St.-Lievens-Essche" kreeg vaker dergelijke opdrachten. Deze brief was bijgevolg waarschijnlijk voor hem bestemd.

diezelfde griffie ook nog een boek waarin de privileges van Steenhuize waren beschreven. Deze archiefstukken moesten de geldigheid van zijn heerlijke rechten staven (22).

2. Turfontginning te Steenhuize

In 1792 vernam Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse dat op een plaats, waar bomen hadden gestaan en die hij in de winter 1791-1792 had laten verkopen, een grote hoeveelheid turf was gevonden. Dat is althans wat hij schreef aan de griffier van Steenhuize op 29 april 1792. Hij vroeg deze laatste of dit bericht op waarheid berustte (23). Op 9 mei bevestigde F. Ghiselin de Vliege - hij is op dat moment de griffier - dit. Hij vermeldde voorts dat de turf van goede kwaliteit was én een dikte had van 3 voeten. De Vliege vroeg tenslotte om nadere orders (24). Ongeveer een jaar later richtte d'Hane-Steenhuyse zich opnieuw tot de griffier van zijn heerlijkheid over de ontdekte turf. De griffier moest een zekere F. Schaep vragen de waarde van de turf te schatten... zonder erbij te vertellen dat dit in opdracht van de graaf gebeurde (25). De graaf had immers op dat moment niet zo'n beste relatie met zijn heerlijkheid en haar inwoners (26). Mogelijks was hij bevreesd geen objectieve schatting te krijgen, als bekend werd dat hij degene was die de waarde van de turf wilde weten. Een maand later, op 19 mei, gaf de graaf aan de griffier de opdracht turf te verkopen. Het ging hier om turf die was gevonden op een meers, "den Keevenberg" genaamd. Jean-Baptiste stelde voor de turf te drogen "op de berg". Op nog meer winst hopend, gaf de graaf de raad na te gaan of er ook turf te vinden was op de grond van zijn hofstede. De griffier moest hiervoor ene Francies van Peteghem contacteren (27).

In een schrijven van 2 februari 1797 van de graaf aan de grif-

(22) Welke heerlijke rechten Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse als heer van Steenhuize toekwamen, zien we in *II. De Rechten.*

(23) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 29 april 1792 aan de griffier van Steenhuize.

(24) R.A.R., *A.ST.*, nr. 50, Aanstelling van wethouders en leenmannen te Steenhuize (1787-1793).
Deze gegevens stonden in een brief van de griffier waarin hij ook een lijstje geeft van de volgens hem bekwaamste mannen om deel uit te maken van een leenhof.

(25) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 23 april 1793 aan de griffier van Steenhuize.

(26) Daarover ook *II. De Rechten* en *III. Steenhuize* van dit artikel.

(27) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 19 mei 1793 aan de griffier van Steenhuize. De bodem van Steenhuize is heuvelachtig. Daar heeft dit stuk grond het laatste deel van zijn naam *-berg* - waarschijnlijk aan te danken.

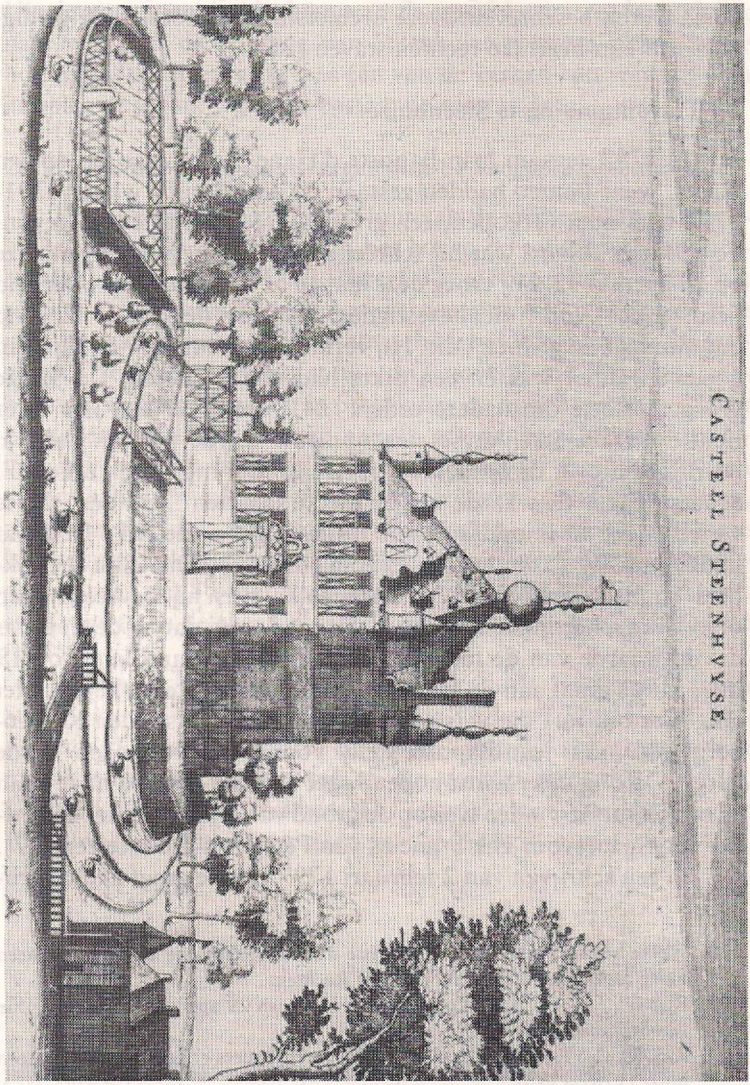

Het *kasteel* van Steenhuize-Wijnhuize, 17de en 18de eeuwse toestand volgens gravure uit A. SANDERUS. (*Flandria Illustrata,* 1644, p. 515).

fier was er nogmaals sprake over turfwinning te Steenhuize. Er bleken in dat jaar ook andere eigenaars van turfrijke gronden te zijn (28). Blijkbaar ontstonden er in Steenhuize problemen omdat er sommige van deze eigenaars het waagden turf te drogen te leggen... op de grond van een ander. De graaf schreef dat hij dergelijke praktijken niet kon goedkeuren, noch er zich schuldig aan wenste te maken. De griffier moest op dit alles een oogje in het zeil houden.

3. Een overeenkomst met enkele inwoners van Steenhuize

We schreven reeds dat Jean-Baptiste d'Hane -Steenhuyse veel moeite deed om alle heerlijke rechten zo strikt mogelijk te laten toepassen. Dit maakte hem niet geliefder bij zijn onderdanen in Steenhuize.

Toch kreeg hij het voor mekaar van drie inwoners van zijn heerlijkheid op 19 oktober 1791 een verklaring te bemachtigen die ten voordele van hem was opgesteld (29). Frans Schouppe, Melchior van Dussche en Adriaen de Spiegeleer verklaarden alle drie dat ze de heer géén gebruiksrechten ten laste zouden leggen, alhoewel hij hun grondgebied moest betreden om een van zijn weiden te bereiken. Deze mannen, die niet eens bij machte waren hun eigen handtekeningen onder het document te plaatsen (30), waren waarschijnlijk ook niet mondig genoeg om aan deze eis van de heer te weerstaan. Hoe dan ook, Jean-Baptiste bespaarde zich door deze verklaring enige uitgaven.

II. DE RECHTEN VAN DE HEER VAN STEENHUIZE

Op de hierna volgende bladzijden bespreken we de rechten die Jean-Baptiste als heer van Steenhuize bezat en waar hij zo strikt mogelijk gebruik van trachtte te maken.

1. De rechtspraak

De bevoegdheid tot rechtspraak vormde in wezen de basis

(28) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 2 februari 1797 aan de griffier van Steenhuize.

(29) R.A.R., *A.ST.*, nr. 42, Verklaring van drie inwoners van Steenhuize dat ze geen gebruiksrechten zullen eisen ten nadele van de heer van Steenhuize om een bepaalde weide te bereiken, 19 oktober 1791.

(30) De drie mannen handtekenden het document door een kruisje onder hun naam te plaatsen.

van het heerlijk gezag. Het ontstaan van heerlijkheden is er rechtstreeks mee verbonden: wanneer een vorst delen van zijn overheidsgezag overhevelde op privé-personen, konden dezen op deze manier een eigen rechtsgebied creëren. Doorheen de tijd werden aan de bevoegdheid om recht te spreken ook andere rechten gekoppeld (31). Elke heer mocht dus recht spreken binnen zijn heerlijkheid, doch hierin waren *gradaties*. Men had de hoge, de middele en de lage justitie (32). Lang niet alle heren konden zich beroemen op deze drie graden van rechtspraak.

De *lage justitie* werd ook wel de grondjustitie genoemd. Zoals deze laatste term doet vermoeden, omvatte deze laagste vorm van rechtspraak de geschillen m.b.t. de gronden en de overdrachten ervan tussen de grondgebruikers. De *middele of middelbare justitie* bestrafte lichte misdrijven. Hieronder hoorde bijvoorbeeld de veroordeling van diefstal (33). Criminele gevallen kwamen toe aan de *hoge justitie,* nl. het uitspreken van lijf- en doodstraffen, het opleggen van zware boeten, het verbannen van personen het het confiskeren van hun goederen.

Wel was het zo dat de berechting van sommige zeer zware misdaden aan de vorst toebehoorde. Hierbij hoorden misdrijven als roofmoord en brandstichting.

Tenslotte willen we hier nog aan toevoegen dat een heer die de hoge rechtspraak mocht uitoefenen, logischerwijze ook de middele en de lage justitie bezat.

We hadden het tot hiertoe altijd over "heren die recht mochten spreken". Het is evident dat zij dit niet persoonlijk deden. Zij stelden voor deze taak een baljuw, een leenhof en een schepenbank aan.

Hoe was de rechtspraak in Steenhuize ten tijde van Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse geregeld? Steenhuize bezat als vrij-

(31) J.C. KORT, *Archieven van heerlijkheden,* in: *Spiegel Historiael,* 22, 1987, nr. 7-8, p. 327.

(32) J. VAN TWEMBEKE, *Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst (Oostvlaams verbond van de kringen voor geschiedenis. Voorlichtingsreeks),* Gent, s.d., p. 9; J. VAN ROMPAEY, *De heerlijkheid als heem van onze voorouders* in: *Ons heem,* 29, 1975, nr. 4, p. 131; E. WARLOP, P. DESPRIET en E. VERCAEMST, *Moorsele. Heerlijkheid, kasteel en kasteelheren (Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 13),* Kortrijk, 1986, p. 9 en J. DENYS, *Inleidende nota over de lijst der heerlijkheden van Oost-Vlaanderen,* in: *Cultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen,* 2, 1949, p. 177.

(33) E. WARLOP, P. DESPRIET en E. VERCAEMST, *o.c.*, p. 9. Diefstal kon worden bestraft "met put en galg". Dit betekende dat een vrouw levend kon worden begraven (put) en een man kon worden opgehangen (galg).

heerlijkheid een bijzondere rechtspositie. Door niet onder de rechtsmacht van de Raad van Vlaanderen te ressorteren, maar rechtstreeks onder die van de Raad van Mechelen, bezat de heer van Steenhuize een grotere juridische autonomie dan heren van gewone heerlijkheden (34). Natuurlijk kon de heer van Steenhuize - en dus ook graaf d'Hane-Steenhuyse - bogen op de uitoefening van de drie justitiegraden (35). Maar daarnaast bezat hij ook het asielrecht: bannelingen uit Vlaanderen werden in Steenhuize niet vervolgd. Let wel, dit recht werkte enkel in één richting en was dus onomkeerbaar (36).

2. De overige heerlijke rechten van de heer van Steenhuize

De rechten, die Jean-Baptiste vanaf 1784 zo strikt mogelijk wilde laten toepassen, omdat ze de heren van Steenhuize altijd of ooit hadden toebehoord, omvatten:

de rechten die de heer concreet iets opleverden aan materiële zaken als geld, een paard,...

de rechten, waardoor d'Hane-Steenhuyse zijn heerlijkheid onder controle hield of trachtte te houden,

de "honoraire" rechten.

2.1. RECHTEN DIE DE HEER CONCREET IETS OPLEVERDEN

Het recht van het beste hoofd

Het beste hoofd - ook wel het beste kateil of de beste hoofdstoel genoemd - was het recht dat de heer bezat op het beste stuk roerend goed uit de nalatenschap van de inwoners van zijn heerlijkheid. Concreet kwam het er op neer dat als een inwoner van de vrijheerlijkheid Steenhuize stierf, graaf d'Hane-Steenhuyse een stuk huisraad of een dier uit de veestapel van de overledene mocht opeisen (37). Ernest d'Hane-Steenhuyse, de kleinzoon van Jean-Baptiste, verantwoordde in zijn studie over de "coutumes féodales" dit recht als volgt: na het overlijden van een pachter

(34) A. ROSE, *o.c.*, p. 172-177 en A. STENGERS-LIMET, *Une fiscalité particulière dans les Anciens Pays-Bas. Les terres franches (Ancien Pays et Assemblées d'Etats - LXXIV - Standen en landen)*, Kortrijk - Heule, 1985. Deze laatste auteur noemde heren van vrijheerlijkheden terecht "champions d'indépendance".

(35) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 273.

(36) A. STENGERS -LIMET, *o.c.*, p. 44-45.

(37) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 10.

kwam het beste deel van zijn erfenis de heer toe "en signe de gratitude pour la protection qu'il en avait obtenue (38). Doorheen zijn briefwisseling zien we dat Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse dit recht nauwgezet wilde laten toepassen.

Op 8 september 1790 schreef hij een brief aan Van Mullem, waarin hij zich bekloeg over een vrouw die een zestal weken vóór haar dood al haar goederen, meubelen en zelfs kleding via "donatio inter vivos" had overgemaakt aan anderen. Jean-Baptiste meende dat dit tegen de wet indruiste. Van Mullem kreeg de opdracht deze zaak te onderzoeken (39).

Graaf d'Hane-Steenhuyse richtte zich ook meermaals tot de baljuw en de griffier van zijn heerlijkheid met het oog op het bekomen van informatie over personen, die weigerden het recht van de graaf op het beste hoofd te erkennen (40). Vooral het feit dat vele Steenhuizenaars op hun sterfbed tot "donatien inter vivos" overgingen, zat graaf d'Hane-Steenhuyse dwars. In een brief van vermoedelijk midden juni 1792 aan de griffier van Steenhuize vroeg Jean-Baptiste om informatie over maar liefst negen dergelijke "donatien" (41).

In het begin van de jaren 90 van de 18de eeuw raakte d'Hane-Steenhuyse in conflict met zijn heerlijkheid. We zullen later op de moeilijkheden, die hiermee gepaard gingen, ingaan (42). In 1792 was dit conflict volop aan de gang en Jean-Baptiste, die teleurgesteld was in zijn "parochie" gaf de baljuw van Steenhuize op 9 oktober van dat jaar de opdracht alle charters, documenten, edic-

(38) E. D'HANE-STEENHUYSE, *Etudes historiques sur les coutumes féodales*, Gand, 1863, p. 86-87.

(39) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 8 september 1790 aan Van Mullem.

(40) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek...,
brief van 23 maart 1792 aan de baljuw van Steenhuize
brief van vermoedelijk eind april 1792/begin mei 1792 waarschijnlijk aan dezelfde
brief van 5 juni 1792 aan dezelfde
brief van vermoedelijk midden juni 1792 aan de griffier van Steenhuize
brief van augustus/september 1792 aan dezelfde
brief van 9 oktober 1792 aan de baljuw van Steenhuize
brief van vermoedelijk eind oktober 1792/begin december 1792 waarschijnlijk aan dezelfde
brief van 14 januari 1794 vermoedelijk aan dezelfde
brief van 22 januari 1794 aan dezelfde
brief van 19 april 1794 aan dezelfde.

(41) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van vermoedelijk midden juni 1792 aan de griffier van Steenhuize.

(42) Zie daarover *III. Steenhuize.*

ten en ordonnanties nauwkeurig toe te passen. Hij benadrukte ook zijn recht op het beste hoofd ten volle te willen benutten. Graaf d'Hane-Steenhuyse wilde op deze manier zijn gevoelens tegenover het ondankbare Steenhuize tonen. Toch schreef hij onderaan de brief dat de baljuw de "heel armen", die enkel een rok of iets dergelijks bezaten moest sparen. De graaf beweerde dit te doen uit menslievendheid en genegenheid (43).

De inbreuken van Steenhuizenaars op het recht van het beste hoofd kwamen ook aan bod in de briefwisseling tussen de graaf en rechtsgeleerden (44).

De man die te Steenhuize daadwerkelijk de beste hoofden moest opeisen, was de ontvanger. Vaak was de ontvanger van een heerlijkheid ook de baljuw. Zo was J.-Bt. de Clippele tegelijkertijd ontvanger en baljuw van de heer van Steenhuize. Uit de richtlijnen die hij op 24 april 1788 vanwege zijn heer, graaf d'Hane-Steenhuyse, meekreeg, toen deze hem aanstelde als ontvanger, leren we dat hij behalve de zorg voor het beste hoofd ook het innen van de heerlijke renten, de sterfkopen, de tiende en vijfde penning..., moest verzekeren (45).

Het recht van verhef

Het recht van verhef was het recht op een bepaalde som geld, die een heer genoot, wanneer één van zijn *lenen* van eigenaar veranderde. Het was een soort van mutatierecht waaraan bij verkoop of vererving alle lenen - dus ook de heerlijkheden - waren onderworpen (46). De inwoners van Steenhuize poogden aan dit recht van verhef zoveel mogelijk te ontsnappen. Graaf d'Hane-Steenhuyse bekloeg zich daar althans vaak over en liet zich door de baljuw en Van Mullem over de "verzuimde verheffen" op de hoogte houden.

Op 6 augustus 1789 schreef d'Hane-Steenhuyse in een brief aan zijn baljuw dat hij vanaf dan elk jaar rond Pasen een verklaring wenste te ontvangen, waarin verslag zou worden uitgebracht

(43) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 9 oktober 1792 aan de baljuw van Steenhuize.

(44) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen...

(45) R.A.R., *A.ST.*, nr. 53, Aanstelling van J.Bt. de Clippele tot ontvanger van Steenhuize (24 april 1788) en de richtlijnen voor het uitoefenen van het ambt. Ook F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Steenhuize-Wijnhuize,* in: *Geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen. Vijfde reeks. Vijfde deel,* Gent, 1900, p. 27 en R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 4 juni 1789 aan Jean-Baptiste de Clippele, baljuw van Steenhuize.

(46) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 7.

over alle "verheffen en verwandelingen" der lenen, alsook over alle goederen die werden verkocht - met vermelding van de koopprijs - of geschonken. Op deze manier wilde hij het al dan niet toepassen van zijn recht van verhef op de voet volgen (47). In diezelfde brief gaf hij de baljuw ook de opdracht in de "registers van verhef der lenen" vanaf 1 april 1676 (!) na te gaan of drie lenen al dan niet gedurende de tussenliggende periode waren verheven. De graaf vermoedde blijkbaar van niet. Ook procureur Van Mullem werd bij deze kwestie betrokken. In een brief van 8 september 1790 vroeg de graaf hem wat gedaan moest worden "nopende de lenen die in faute van relief" waren gebleven. Om Van Mullem bij het antwoord op deze vraag te helpen, citeerde d'Hane-Steenhuyse het 2de, 8ste en 11de artikel uit kapittel 103 van de Henegouwse costuimen. Daaruit moest blijken dat aan de heer ontegensprekelijk dit recht op verhef toekwam (48).

In februari 1791 was te Steenhuize de situatie zo gespannen, dat graaf d'Hane-steenhuyse besloot degenen die genegeerd hadden hun lenen te verheffen, niet onmiddellijk te vermanen of tot verhef te vorderen. Jean-Baptiste wist immers dat hij door het verhef op te schorten geen verlies zou leiden. In dit geval betekende uitstel geen afstel. De costuimen van Henegouwen maakten duidelijk dat d'Hane-Steenhuyse later alsnog de toepassing van dit recht kon eisen (49).

Een jaar later, op 27 januari 1792, sprak de graaf andere taal. Hij schreef toen aan zijn ontvanger en baljuw van plan te zijn diegenen die het recht van verhef met de voeten hadden getreden voor het gerecht te dagen. Met het oog daarop gaf d'Hane-Steenhuyse zijn dienaar de opdracht alle lenen, waarvan vermoed werd dat ze gedurende een zekere periode niet verheven waren, hierop te controleren (50). Dat de graaf over dit recht voor niemand een uitzondering wilde maken, leren we uit diezelfde brief van 26 februari 1791.

Een monnik moet eveneens geprobeerd hebben het recht van verhef te verzuimen. D'Hane-Steenhuyse contacteerde zijn advokaat en deze laatste verzekerde hem dat het leen van iemand die

(47) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 6 augustus 1789 aan de baljuw van Steenhuize.

(48) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 8 september 1790 aan Van Mullem.

(49) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 26 februari 1791 aan Van Mullem.

(50) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 27 januari 1792 aan Ghiselin de Vliege.

zijn kloostergeloften had afgelegd eveneens moest worden verheven (51).

We mogen stellen dat graaf d'Hane-Steenhuyse veel belang hechtte aan dit recht van verhef. De problemen die hij maakte over het feit dat heel wat Steenhuizenaars aan dit recht trachtten te ontsnappen, vonden we ook terug in zijn briefwisseling met enkele rechtsgeleerden. Vooral in zijn briefwisseling met Gendebien kwam deze problematiek ter sprake (52). We kunnen ons hier de vraag stellen of het recht van verhef dan de moeite waard was om te verdedigen. Wat bracht een verheffing aan een heer op?
J. VAN TWEMBEKE vermeldde in zijn studie over de heerlijkheden van het Land van Aalst dat verheffen verschilden naar gelang de belangrijkheid van het leen, maar ze schommelden tussen iets meer dan 10 pond Parisis en betalingen in natura (handschoenen, sporen, wijn,...) (53).

Het jachtrecht

Dit recht omvatte het verbod om zonder toelating van de heer te jagen op diens domein. Verwant aan dit recht waren het visrecht, het plantrecht en het recht van vogelvangst. Over deze laatste drie rechten was nergens sprake in het door ons geconsulteerde archiefmateriaal van graaf d'Hane-Steenhuyse en zijn heerlijkheid. Wellicht waren deze minder belangrijk (of in Steenhuize onbestaande?) en werden ze ook niet zo vaak overtreden. Dit moet wél het geval geweest zijn met het jachtrecht van d'Hane-Steenhuyse.

Op 11 mei 1791 schreef de graaf aan zijn baljuw in Steenhuize dat deze laatste nog altijd geen "officier" had aangesteld, die zou moeten waken over zijn jachtrecht en zijn bossen. Nochtans hadden bijna alle "parochies" zo'n officier. In mei 1791 had Steenhuize slechts één officier, die o.a. de jacht moest beschermen. D'Hane-Steenhuyse vond het blijkbaar nodig dat een tweede officier werd aangesteld die enkel zou fungeren als jachtwachter (54). Ongeveer drie maanden later, op 25 augustus, werd Albertus Beke

(51) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 26 februari 1791 aan Van Mullem.

(52) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen van...
Gendebien correspondeerde met graaf d'Hane-Steenhuyse ook over de prinselijke titel die deze laatste had gehoopt te verwerven bij de aankoop van Steenhuize.

(53) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 7.

(54) D'Hane-Steenhuyse noemde heerlijkheden vaak "parochies". R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 11 mei 1791 aan de baljuw van Steenhuize.

aangesteld als de tweede officier van Steenhuize. Hij moest de bossen van de heer beschermen tegen houtrapers, "bosschenders", jagers met honden en/of "schietgeweeren". Wanneer hij zelf wilde jagen, moest hij daarvoor eerst de toestemming van de graaf bekomen (55).

Toch moet d'Hane-Steenhuyse in de periode half mei 1791-half augustus 1791 reeds een jachtwachter in dienst gehad hebben. Op 11 mei 1791 schreef hij nog aan zijn baljuw dat hij een officier van de jacht zou kunnen gebruiken. Doch wanneer Albertus Beke in augustus zijn kandidatuur stelde voor dit ambt, schreef hij dit te willen doen i.p.v. "wijlent J. BT. Van den Berghe" (56). In de jaren 1788-1789 moet Jean-Baptiste in Steenhuize óók al een tweede officier in dienst gehad hebben.

Op 28 juni 1789 schreef hij aan Albert Branquart, die toen deze functie bekleedde, dat hij voor zijn diensten werd bedankt en dat vanaf dan de hovenier van het kasteel zijn taak zou overnemen. In 1789 was de tweede officier echter niet degene die over de jacht moest waken. Dàt was de eerste officier, die in die jaren niemand anders was dan Pieter Branquart, Albert's broer. De tweede officier moest voornamelijk het kasteelpark bewaken. Op en waarschijnlijk vanaf 28 juni 1789 werd daar de hovenier van het kasteel mee belast.

Albert Branquart, vanaf dat moment "ex-tweede officier", werd niet aan zijn lot overgelaten. d'Hane-Steenhuyse schreef dat hij begreep "hoe sensibel ende gevoelijk is van sijne revenuen vermindert te sien." Als tegemoetkoming aan die verminderde inkomsten beloofde de graaf Albert Branquart een "pensioen" van 50 gulden en dit voor zolang de graaf dat nodig zou achten. Albert Branquart moest wel als knecht voor de graaf en de gravin fungeren. Daarnaast werd van hem verwacht dat hij zijn broer in diens taak als eerste officier van Steenhuyse zou bijstaan. Hierdoor moest hij ook het jachtrecht beschermen (57).

(55) R.A.R., *A.ST.*, nr. 54, Aanvraag van Albertus Beke tot aanstelling als tweede officier van Steenhuize, augustus 1791 en aanstelling van Albertus Beke in die functie, 21 en 25 augustus 1791. Richtlijnen van Albertus Beke bij de uitoefening van het ambt van tweede officier van Steenhuize, 26 augustus 1791.

(56) R.A.R., *A.ST.*, nr. 54, aanvraag van Albertus Beke tot aanstelling als tweede officier van Steenhuize, augustus 1791.

(57) R.A.R., *A.ST.*, nr. 55, Brief van graaf d'Hane-Steenhuyse aan Albertus Branquart, tweede officier van Steenhuize, 28 juni 1789. Zo moest A. Branquart elke morgen aan het echtpaar d'Hane-Steenhuyse zijn orders vragen en als het gezin op het kasteel verbleef zonder knecht, dan mocht hij als zodanig optreden. Wanneer de graaf van Branquart zou verlangen dat hij naar Gent of waar dan ook zou overkomen, kon hij dit niet weigeren.

Zoals reeds vermeld, was in 1788-89 Pieter Branquart de eerste officier van Steenhuize en stond hij als zodanig in om o.a. de jacht te beschermen. In 1788 moest hij ook de jacht te Ophasselt en Sint-Maria-Lierde bewaken. De graaf vermeldde dit expliciet in de richtlijnen die Pieter Branquart te volgen had bij de uitoefening van zijn ambt. D'Hane-Steenhuyse genoot, zo schreef hij, het jachtrecht binnen deze twee gebieden, maar moest ze dan wel laten beschermen door zijn officier (58).

C. COPPENS schreef in zijn studie over de geschiedenis van Steenhuize dat de heer van deze heerlijkheid het jachtrecht bezat op de gebieden van Schendelbeke en Voorde, twee heerlijkheden in de nabijheid van Steenhuize (59). Ten tijde van graaf d'Hane-Steenhuyse moet dit recht niet meer zo evident geweest zijn, waarschijnlijk zelfs in onbruik geraakt zijn. Maar Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse zou zichzelf niet geweest zijn, als hij ook hier niet terug recht op trachtte te krijgen. In een brief vanuit Gent aan procureur Van Mullem vroeg d'Hane-Steenhuyse op 26 februari 1791 op zoek te gaan naar "papieren" die zouden bewijzen dat hij in de twee voornoemde plaatsen het jachtrecht bezat (60). Op 20 september 1791 herhaalde hij deze vraag, maar dan naar de griffier van Steenhuize toe (61). Of graaf d'Hane-Steenhuyse ooit de gevraagde bewijsstukken in handen heeft gekregen, is ons niet bekend. Wél weten we dat hij effectief gejaagd heeft in Voorde en Schendelbeke. Uit de studie van C. COPPENS kennen we twee jachtpartijen van 1786 en 1791, daar gehouden door Jean-Baptiste (62).

Het recht van de tiende en de vijfde penning

Het recht van de tiende penning bij wandelkoop was steeds van kracht wanneer iemand een cijnsgrond verkocht of erfde. De heer had dan recht op 10 % van de verkoopprijs. Het was de verkoper die dit moest opbrengen (63).

Dit recht kwam ook de heer van Steenhuize toe. Dat leren we

(58) R.A.R., *A.ST.*, nr. 55, Richtlijnen voor Pieter Branquart, eerste officier van Steenhuize, 1 augustus 1788.
(59) C. COPPENS, *Uit de geschiedenis van Steenhuize,* in: *Het Land van Aalst,* 1, 1949, p. 139-140.
(60) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 26 februari 1791 aan Van Mullem.
(61) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 20 september 1791 aan de griffier van Steenhuize.
(62) C. COPPENS, *o.c.*, p. 140.
(63) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 9 en J. VAN ROMPAEY, *o.c.*, p. 135.

tenminste uit een brief van Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse aan Van Mullem, geschreven op 8 oktober 1791. In dit schrijven deed de graaf bij Van Mullem zijn beklag over het feit dat er in Steenhuize 24 bunders grond waren waarop "de 10de penning telkens versterfte" niet was toegepast. Van Mullem moest ook deze zaak uitzoeken (64).

Gelijklopend met dit recht bestond er in het Ancien Régime "de vijfde penning". In dit geval ging het om het verkopen van een leen. Dan kwam aan de heer 20 % van de waarde van het leen toe (65). Het recht is te vergelijken met onze huidige erfenisrechten. J. Bt. de Clippele, ontvanger, moest instaan voor de inning van de tiende en de vijfde penning (66). Zowel het recht van de tiende als van de vijfde penning waren mutatierechten. Eigendomsoverdracht werd belast. Merkwaardig is dat in Jean-Baptiste's correspondentie weinig sprake was van Steenhuizenaars die aan deze rechten trachtten te ontsnappen.

Het stragiersrecht en het aubaniteitsrecht

Het stragiersrecht liet het de heer toe verlaten goederen op te eisen. Goederen die gevonden waren of die nagelaten waren door personen die geen erfgenamen hadden, gingen automatisch de heer toebehoren. Een heerlijk recht, dat hiermee verwant was, doch er duidelijk van onderscheiden, was het aubaniteitsrecht. Dit recht bestond erin dat de heer de roerende goederen, nagelaten door vreemdelingen die in zijn heerlijkheid kwamen te overlijden, in beslag mocht laten nemen (67).

In R.A.R. vonden we een verklaring vanwege de twee officieren van de heer van Steenhuize over "het recht d'aubaîne of stragiers" (23 januari 1792). Hier werden deze twee rechten als identiek beschouwd. De inhoud van de verklaring maakte echter meteen duidelijk dat het hier wel degelijk om het aubaniteitsrecht ging en niet om het stragiersrecht. Op 21 maart 1792 was te Steenhuize ene Bernardus Vanden Berghe, afkomstig van de "parochie Hersele", overleden. Hij had een hengst bij zich, die krachtens dat aubaniteitsrecht onmiddellijk in naam van de heer werd aangeslagen. Het paard werd naar het kasteel van Steen-

(64) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 8 oktober 1791 aan Van Mullem.
(65) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 9 en J. VAN ROMPAEY, *o.c.*, p. 134.
(66) R.A.R., *A.ST.*, nr. 53, Aanstelling van J.Bt. de Clippele tot ontvanger van Steenhuize (24 april 1788) en de richtlijnen voor het uitoefenen van het ambt.
(67) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 10.

huize geleid en er daarna publiekelijk te koop gesteld op de "cour". De graaf, die er toevallig aanwezig was, ging niet akkoord met de geboden bedragen. Daarom liet hij het paard naar Gent transporteren en verkocht het daar (68).

Het recht op de tongen van de beesten die tijdens de kermis van Steenhuize werden geslacht

Een heel apart recht, dat we nergens in de literatuur over heerlijke rechten terugvonden, was de aanspraak van de heer op de tongen van de beesten die tijdens de kermis van Steenhuize werden geslacht (69). De twee officieren van de graaf waren belast met het ophalen van deze tongen bij de beenhouwers. In de verklaring van drie Steenhuizenaars aangaande dit gegeven lazen we dat dit recht al bestond ten tijde van hun voorouders. De beenhouwers van Steenhuize waren dit al altijd hun heer schuldig geweest. De drie inwoners die dit verklaarden waren vermoedelijk zelf beenhouwers (70).

Heerlijke prestaties en heerlijke renten

Heerlijke prestaties of vroondiensten waren karweien die de horigen verplicht waren te vervullen voor hun heer. Vaak ging het om handenarbeid in de mest- en oogsttijd op het land van de heer. Ook vervoer met paard en kar in opdracht van de heer werd onder de herendiensten gerekend, evenals onderhouds- en herstellingswerken aan het kasteel, aan bruggen of wegen. In de loop van het Ancien Régime werden herendiensten vaak omgezet in het betalen van een rente (71).

Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse mocht bij het opeisen van achterstallige heerlijke renten niet verder in de tijd teruggaan dan het jaar 1784. Dat was zo bepaald in het verkoopscontract van Steenhuize (72). Dat graaf d'Hane-Steenhuyse toch met het idee speelde ook achterstallen te vorderen die reeds bestonden vóór

(68) R.A.R., *A.ST.*, nr. 43, Verklaring van de officeren over het stragiersrecht van de heer van Steenhuize, 23 januari 1792.
(69) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 25 april 1793 aan Van Mullem.
(70) R.A.R., *A.ST.*, nr. 44, Verklaring over het voorrecht van de heer van Steenhuize om de tongen van de geslachte beesten (rond de grote kermis) op te halen bij de beenhouwers, 16 oktober 1793. De inwoners zijn Judocus de Beer, P. Bogaert en Jan Philippus Roelandt.
(71) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 9 en J. VAN ROMPAEY, *o.c.*, p. 133.
(72) R.A.R., *A.ST.*, nr. 12, Verkoop van Steenhuize aan J.-Bt. d'Hane, 1784.

1784, bewijst een antwoord van F.J. Varenbergh op een brief van Jean-Baptiste. Deze rechtsgeleerde meldde in een schrijven van 10 december 1791 dat de graaf zich wel degelijk aan de inhoud van het verkoopscontract diende te houden (73). Of Jean-Baptiste daadwerkelijk dit advies heeft opgevolgd bleef ons onbekend.

Graaf d'Hane-Steenhuyse was in 1790 ook van plan zijn recht op herendiensten te benutten. Om dit kracht bij te zetten zocht hij een farde "papieren" waaruit zou blijken dat dit recht hem toekwam (74).

Tenslotte willen we hier nog aan toevoegen dat we uit twee verklaringen van respectievelijk J.-Bt. Van den Berghe (7 augustus 1789) en Albert Branquart (15 september 1792) over de privileges en gebruiken te Steenhuize, te weten zijn gekomen dat de heer van Steenhuize de prijs van de heerlijke renten in natura bepaalde naar de marktprijs van Geraardsbergen (75).

2.2. RECHTEN WAARDOOR DE HEER CONTROLE HAD OVER ZIJN HEERLIJKHEID

Het recht om een baljuw aan te stellen

Een heer liet zich in zijn heerlijkheid in de eerste plaats vertegenwoordigen door een baljuw. Deze man was ter plaatse belast met de ordehandhaving. Verder moest hij de rechten van zijn heer verdedigen en het leenhof en/of de schepenbank ontbieden. Ook de uitvoering van uitgesproken vonnissen kwam hem toe (76).

Toen J.-Bt. d'Hane-Steenhuyse in 1784 Steenhuyse kocht, was Jacob Van den Bossche er reeds sinds 1770 als baljuw werkzaam. Van den Bossche bleef na 1784 zijn functie behouden. In april 1788 overleed hij. D'Hane-Steenhuyse besloot de toenmalige burgemeester van Steenhuize, J.-Bt. de Clippele tot baljuw te benoemen. De graaf bleek hem geschikt te vinden voor dit ambt vermits hij een "goed preudhomme fame en met capaciteyten" was. Hij mocht Jacob van den Bossche opvolgen, die zelf óók verscheidene jaren burgemeester van Steenhuize was geweest (77).

(73) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen..., brief van F.J. Varenbergh aan de graaf, 10 december 1791.

(74) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van begin oktober 1790 aan vermoedelijk Van Mullem.

(75) R.A.R., *A.ST.*, nr. 41, Verklaringen over de privilegies en gebruiken te Steenhuize.

(76) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 12.

(77) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *o.c.*, p. 27; R.A.R., *A.ST.*, nr. 51, Stukken m.b.t. de aanstelling van J.Bt. de Clippele tot baljuw van Steenhuize, april-mei 1788.

Het is trouwens opvallend hoe heel de tweede helft van de 18de eeuw door, de burgemeesterszetel en het baljuwschap beurtelings in handen zijn geweest van de families de Clippele en van den Bossche. Deze beide families waren blijkbaar dé lokale machtigen te Steenhuize. De familie de Clippele vinden we trouwens in heel het Land van Aalst vanaf de 15de eeuw terug in burgemeesterszetels, in de functie van baljuw, ontvanger, griffier (78). J.-Bt. de Clippele werd in 1788 - op 69-jarige leeftijd - baljuw en ontvanger van Steenhuize en moest daarbij verklaren "dat hij tot het becommen deeser commissie ofte ter oorsaeke van dien geen gelt ofte eenige andere dingen niemanden geboden beloft mochte gegeeven en heeft nochte doen bieden, beloven noch geven en sal, wien dat het ook sij directelijck ofte indirechtelijk, nochte andersins in eeniger manieren, behalvens t gene dat men gewoonlijk is te geeven voor d'expeditie ende depechte." Hij legde deze verklaring af voor de wethouders van de heerlijkheid.

Zijn zoon Frans de Clippele (1762-1844) stelde zich op 7 mei 1788 borg voor zijn vader (79). In het voorjaar 1790 moet J.-Bt. de Clippele ziek geweest zijn. De man had op dat ogenblik de respectable leeftijd van 71 jaar. Op 8 mei 1790 begon graaf d'Hane-Steenhuyse een brief aan de Clippele met de boodschap dat hij blij was dat de gezondheid van de baljuw er op vooruitging. D'Hane-Steenhuyse schreef te hopen dat de Clippele nog vele jaren mocht leven en troost ontvangen van zijn familie (80). Hieruit mogen we toch opmaken dat de relatie tussen graaf d'Hane-Steenhuyse en zijn baljuw in 1790 zeer gemoedelijk en persoonlijk was.

Die relatie is niet altijd even voorbeeldig geweest. In 1791 (18 mei) beschuldigde d'Hane-Steenhuyse zijn baljuw van partijdigheid bij het verstrekken van informatie aan hem over kandidaatschepenen (81). Op 20 december 1792 vroeg de graaf aan Van

(78) A. BOUSSE, *Oude geslachten uit het Land van Aalst. De Clippele,* in: *Het Land van Aalst,* XI, 1959, p. 271-291; F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *o.c.,* p. 26-27.

(79) A. BOUSSE, *o.c.*, p. 282.
J.-Bt. de Clippele (15/8/1718-1805) had zeven kinderen uit zijn huwelijk met Joanna-Maria de Smet († 1783).
Frans de Clippele, de voorlaatste zoon van Jean-Baptiste, was net als zijn vader de ontvanger van Steenhuize. Het zevende kind, Pieter, was ontvanger van deze gemeente tijdens de Franse overheersing. Verder ook R.A.R., *A.ST.*, nr. 51, Stukken m.b.t. de aanstelling van J.-Bt. de Clippele tot baljuw van Steenhuize, april-mei 1788.

(80) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 8 mei 1790 aan de baljuw van Steenhuize.

(81) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 18 mei 1791 aan de baljuw Van Steenhuize.

Mullem "de actuele manier van handelen" van de baljuw na te gaan. Misschien ontstond er in de jaren 1791-1792 van de 18de eeuw een zeker wantrouwen van de graaf naar zijn baljuw toe. Steenhuize verkeerde toen in een vrij woelige periode. Het keerde zich als het ware af van zijn bezitter. D'Hane-Steenhuyse vertrouwde waarschijnlijk geen enkele Steenhuizenaar ten volle en zeker niet de lokale machtigen waartoe de de Clippeles behoorden (82).

Het recht om een ontvanger aan te stellen

We schreven reeds dat in 1788 J.-Bt. de Clippele baljuw en ontvanger werd van Steenhuize in opvolging van J. Van den Bossche. Ook deze laatste had de beide functies uitgeoefend.
Wat was de taak van een ontvanger? Hij was degene die daadwerkelijk de renten en pachten van de cijnsgronden moest innen. E. SCHOLLIERS beschreef hoe vanaf 1613 de ontvanger rechtstreeks belang ging hebben bij de opbrengst en het innen van renten en pachten. Vanaf dat jaar kreeg de ontvanger immers 5 % op wat hij invorderde. Daarnaast streek hij nog 6 ponden op voor het opstellen van de rekening. Hoe nauwkeuriger de ontvanger zijn opdracht uivoerde, des te meer stegen ook zijn inkomsten (83).

J.-Bt. de Clippele kreeg op 24 april 1788 de opdracht om vóór 1792 ("binnen drie à vier jaar") een behoorlijk ontvangboek op te stellen waarin alle personen, die heerlijke rechten hadden te betalen, werden genoteerd. Hij moest de heerlijke renteboeken van de gewezen ontvanger-baljuw Van den Bossche als voorbeeld nemen. In de richtlijnen vanwege d'Hane-Steenhuyse aan de Clippele lazen we dat zijn salaris de twintigste penning van al wat hij zou innen bedroeg. Wanneer hij echter een tiende penning had te

(82) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 20 december 1792 aan Van Mullem. Ook R.A.R., *A.ST.*, nr. 129, Inventaris van het archief van het prinsdom Steenhuize, 13 en 14 december 1793.
We wijzen er hierop dat in deze jaren J.-Bt. de Clippele (1718-1805) nog steeds de baljuw was.
Hij was dat zeker nog tot eind 1793, misschien zelfs langer.

(83) E. SCHOLLIERS, *o.c.*, p. 17 en 20. Het ontvangen van 5 % gold ook op het innen van wandel-, doodkopen en hoofdstoelen. Het innen van deze laatste heerlijke rechten kwam toe aan de baljuw.
Maar omdat de baljuw en ontvanger vaak één en dezelfde persoon waren, wordt het innen van wandel-, doodkopen en hoofdstoelen ook wel eens - foutief - toegeschreven aan de ontvanger.

innen, die hoger lag dan 100 ponden groten courant, zou zijn salaris hierop vervallen en zou hij deze invordering gratis moeten doen. De Clippele mocht vervolgens in processen optreden als procureur van de graaf. Tenslotte werd hem ook opgedragen een leenboek van Steenhuize op te stellen (84).

Het recht om de schepenbank aan te stellen

Doorheen het kopieboek van de brieven van graaf d'Hane-Steenhuyse zagen we deze laatste regelmatig aan de baljuw de opdracht geven de schepenbank te vernieuwen (85). De baljuw, die tevoren een mogelijke samenstelling van de nieuwe schepenbank had moeten voorstellen, kreeg dan de opdracht dit voorstel in al dan niet gewijzigde vorm uit te voeren. "De schepenbank vernieuwen" hield in dat een burgemeester, 6 schepenen en 4 "pointers en setters" moesten worden aangeduid. Vaak werd tegelijkertijd een leenhof aangesteld (86).

De schepenbank bestond normaal uit zeven leden, - men spreekt dan van een "volle schepenbank" - die in naam van de heer de criminele en civiele rechtspraak uitoefenden. De leden ervan werden door de heer gekozen onder de houders van zijn rentegronden - ook wel laten genoemd. We mogen een schepenbank niet verwarren met een latenbank of laathof. Een laathof stond immers alleen in voor de lage rechtspraak (87). Steenhuize beschikte over een volle schepenbank, want deze was samengesteld uit zeven leden: de burgemeester en 6 schepenen.
Hierdoor moest men in Steenhuize niet aan hofversterking doen (88).

(84) R.A.R., *A.ST.*, nr. 53, Stukken m.b.t. de aanstelling van J.-Bt. de Clippele tot ontvanger van Steenhuize, april 1788.
(85) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brieven aan de baljuw van Steenhuize van 4 juni 1789, 13 juni 1789, november 1790, 13 december 1790, 11 mei 1791, 23 augustus 1791 en 19 mei 1793.
(86) J. VERDAM, *Middelnederlands handwoordenboek*, 's Gravenhage, 1949, p. 470 en 537. Zowel de "pointer" als de "setter" zou een zetter van belastingen geweest zijn.
(87) E. WARLOP, P. DESPRIET en E. VERCAEMST, *o.c.*, p. 10.
(88) Hofversterking toepassen is, om een volle schepenbank te bekomen, het tekort aan schepenen opvangen door er te ontlenen.

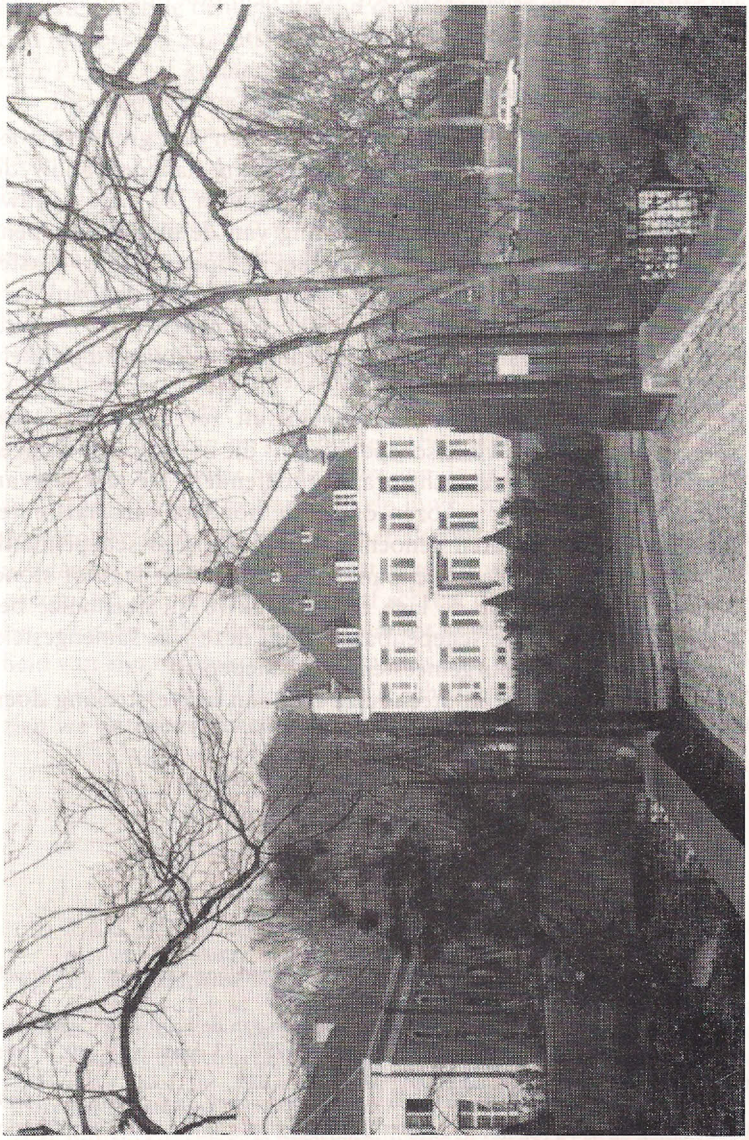

Het *kasteel,* na de recente restauratie.

Het recht om een griffier aan te stellen.

Op 23 juni 1793 werd Moyses Cornelius de Smet uit Ninove de nieuwe griffier van Steenhuize. Hij volgde hierin François-Michel-Ghiselin de Vliege op, die in diezelfde maand was overleden (89). Het was waarschijnlijk deze de Vliege waarmee d'Hane-Steenhuyse in juli 1792 een goede verstandhouding bleek te hebben. In een schrijven vanwege de graaf aan zijn griffier lazen we immers dat de graaf het jammer vond dat de weersomstandigheden het de griffier hadden verhinderd tot bij hem te komen. D'Hane-Steenhuyse drukte vervolgens de wens uit dat de man zeer spoedig toch in dat opzet zou slagen. Hij kreeg de raad dan in de voormiddag te komen, zodat hij samen met de graaf het middagmaal zou kunnen gebruiken (90).

In de daarop volgende winter verkoelden echter de betrekkingen tussen beiden. Op 20 december 1792 schreef d'Hane-Steenhuyse namelijk aan Van Mullem misnoegd te zijn over zijn griffier, omdat het diens schuld zou zijn dat hij bepaalde "papieren" nog niet had (91). Dit was blijkbaar een dieptepunt van voorbijgaande aard. Een brief van 23 april 1793 getuigt immers van de zeer vertrouwelijke - en dus zeer goede - relatie die de graaf op dat moment met zijn griffier onderhield. D'Hane-Steenhuyse had vernomen dat hij door Steenhuizenaars bedreigd was: als hij in de moeilijkheden met zijn vrijheerlijkheid geen andere houding zou aannemen, zouden zijn... bomen het ontgelden. De griffier kreeg de opdracht "secretelijk" navraag te doen naar dit alles. De graaf eiste tenslotte dat de griffier deze brief zou verbranden en de inhoud ervan strikt voor zich zou houden (92).

Op 23 juli 1793 maakte, zoals gezegd, graaf d'Hane-Steenhuyse bekend dat de Ninovieter Moyses Cornelius de Smet de nieuwe griffier van Steenhuize werd. Op 24 juli kreeg deze laatste de richtlijnen voor het uitoefenen van zijn ambt en moest hij deze ondertekenen. Twee dagen later legde hij de eed af in de handen van de baljuw, de burgemeester, de schepenen en de leenmannen van Steenhuize. In de voornoemde richtlijnen werd echter

(89) R.A.R., *A.ST.*, nr. 52, Stukken m.b.t. de aanstelling van Moyses Cornelius de Smet tot griffier van Steenhuize, juli 1793.

(90) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 30 juli 1792 aan de griffier van Steenhuize.

(91) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 20 december 1792 aan Van Mullem.

(92) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 23 april 1793 aan de griffier van Steenhuize.

bepaald, dat de griffier van Steenhuize in de heerlijkheid zelf of in de onmiddellijke omgeving ervan moest wonen. De Smet beloofde dat hij aan deze eis tegemoet zou komen door in Steenhuize een "appartement" te nemen en dit binnen de acht dagen (vóór 1 augustus 1793). Het licht en vuur dat hij zou verstoken, moest hij zelf bekostigen. Hetzelfde werd bepaald voor de gedetailleerde inventaris die hij moest opstellen van alle "papieren" en documenten over de griffie van Steenhuize. Van hem werd verwacht dat hij binnen de drie maanden deze inventaris zou kunnen voorleggen aan de graaf. Vervolgens kreeg hij de opdracht alle documenten en papieren m.b.t. de heerlijke rechten en diensten aan d'Hane-Steenhuyse over te maken. Elk jaar, rond 1 mei, moest hij aan de graaf een zeer gedetailleerd overzicht van alle eigendomsoverdrachten (verkoop, vererving, e.a.) die dat jaar hadden plaats gegrepen, kenbaar maken. Elk verzoek van de graaf om een kopie van wat dan ook, had de griffier gratis in te willigen. Tenslotte moest de Smet beloven de graaf te verwittigen van al wat in Steenhuize zou voovallen. Dit had, aldus de graaf, als doel het kwaad dat de kop zou kunnen opsteken, te voorkomen en het welvaren van Steenhuize te bevorderen (93).

We vernoemden twee griffiers van Steenhuize: de Vliege en de Smet. Geen van beiden blijkt te hebben behoord tot de familie de Seille die midden 18de eeuw dé "griffiersfamilie van Steenhuize" was. De familie de Seille was één van de invloedrijkste families van Steenhuize, zowel in de 17de als in de daarop volgende eeuw. Misschien waren zij er wel mee verwant (94).

Het recht om een officier aan te stellen

We hadden het reeds vrij uitvoerig over de officier(en) van Steenhuize ten tijde van Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse. Toch willen we herhalen dat in het Steenhuize van graaf d'Hane-Steenhuyse er steeds één officier aangesteld is geweest en dat er soms zelfs een tweede in dienst was. In de jaren 1788-1789 - misschien ook tijdens de voorliggende jaren - was een tweede officier

(93) R.A.R., *A.ST.*, nr. 52, Stukken m.b.t. de aanstelling van Moyses Cornelius de Smet tot griffier van Steenhuize, juli 1793.

(94) Daarover M.A. VAN DEN BERGHE, *De oorspronkelijke heren van Steenhuize,* in: *Het Land van Aalst,* XL, 1988, p. 201, M. VAN DEN BERGHE, *De kasteelkapel te Steenhuize: gegeerde kapelanie tijdens het Ancien Régime,* in: *Het Land van Aalst,* XXXV, 1983, p. 172 en C. LOOTENS, *De familie De Seille te Bellem en te Sleidingen,* in: *Land van de Woestyne,* 7, 1984, p. 36-40. De genoemde griffiers kunnen bv. aangetrouwde familie zijn.

aangesteld om te waken over het kasteel van Steenhuize. De eerste officier was degene die mutatis mutandis kan vergeleken worden met een politieagent. Zo stond hij o.a. in om het jachtrecht van de heer metterdaad te verdedigen. In 1791 werd de functie van tweede officier van Steenhuize opnieuw toegewezen. Doch dit keer moest degene aan wie dit ambt werd toegewezen, niet meer instaan voor de bewaking van het kasteel van de graaf, maar wél voor de bescherming van het jachtrecht van d'Hane-Steenhuyse. Zo werd de tweede officier de jachtwachter.

De richtlijnen die Pieter Branquart op 1 augustus 1788 meekreeg bij zijn aanstelling als eerste officier over de bescherming van het jachtrecht getuigden zeer duidelijk van het belang dat d'Hane-Steenhuyse hechtte aan dit recht (95).
De richtlijnen kwamen hierop neer:

- De jacht te Steenhuize bewaken en de wapens (honden, stroppen, garens,...) afnemen van hen die de jacht willen schenden.
- Idem voor de jacht te Ophasselt en Sint Maria-Lierde.
- Niet tolereren dat boeren met hun honden "te velde gaan", doch eerst de boeren vriendelijk vermanen, alvorens hun honden dood te schieten.
- Katten en honden, die zonder eigenaar ronddolen, doden, evenals alle kraaien, eksters, uilen...
- Tijdens de broedtijd van de patrijzen en, als er sneeuw ligt, dag én nacht waken.
- Bij bevel om mee te gaan jagen, dit onmiddellijk doen, zonder een vergoeding te vragen.
  Kortom, alle moeite doen om het jachtrecht van de heer te beschermen.

In hetzelfde document werd de vergoeding van de officier bepaald:

- Als vergoeding voor zijn diensten als jachtwachter kreeg hij 400 roeden land, gelegen in de Nederkouter van Steenhuize, en 110 roeden meers in gebruik.
- Daarenboven genoot hij een "pensioen" van 70 gulden.
- Elke overtreder van het jachtrecht die hij kon aanhouden, leverde hem 2 Vlaamse kronen op.
- De wapens van de dader(s) mocht hij verkopen en de opbrengst behouden. Als echter de graaf de wapens opeiste, dan kreeg de jachtwachter daarvoor een patacon in ruil.
- Vervolgens werd bepaald met welke som de jachtwachter werd beloond voor de dieren die hij moest jagen. Hij fungeerde dus

(95) R.A.R., *A.ST.*, nr. 55, Stukken m.b.t. de aanstelling van jachtwachters, 1788-1789.

ook als jager van de heer. Bij wijze van voorbeeld vermelden we:
voor een oude vos of das: 3 gulden,
voor een jonge vos of das: 0,5 kroon,
voor een jonge of oude hond: 7 stuivers,
voor een koppel patrijzen: 4 stuivers,
voor een wilde gans: 10 stuivers,
voor een haas of konijn: 5 stuivers,
voor een koppel tortelduiven: 10 oorden.

Tenslotte werd bepaald:
- welke geweren hij van de graaf mocht lenen (hij moest ze later teruggeven),
- dat hij dit materiaal zelf moest onderhouden en ook zelf het onderhoud ervan bekostigen,
- dat hij met nieuwjaar recht had op een zak rogge voor de jachthond,
- dat hij elk jaar op verschillende tijdstippen een hoeveelheid "poeder" en "saet" kreeg, (als dit te weinig was, moest hij op eigen kosten het tekort aanvullen),
- dat hij jaarlijks minstens 100 stuks wild moest inbrengen waarvoor hij werd vergoed, zoals eerder werd vermeld.

Toen in 1791 een tweede officier werd aangesteld om het jachtrecht te beschermen - en deze dus een deel van de taak van de eerste officier overnam -, kreeg hij ongeveer dezelfde richtlijnen als de eerste officier in 1788. Wat in de voorschriften van de tweede officier - de jachtwachter - in 1791 nog méér stond, was dat hij:
- ook de dreven van de heer moest bewaken en moest opletten dat er geen schapen of koeien in de dreven, in en naast het bos kwamen,
- moest waken over de plantsoenen, landen, meersen en "langs de straat",
- niet mocht jagen zonder de toestemming van de graaf; hij had wel de bescherming van het jachtrecht "overgenomen" van de eerste officier, doch deze laatste bleef de jager,
- als vergoeding jaarlijks mocht rekenen op 3 ponden groten wisselgeld (door de ontvanger te betalen),
- een livrei moest dragen met het wapenschild van de familie d'Hane-Steenhuyse daarop aangebracht,
- de orders van de baljuw moest opvolgen (96).

(96) R.A.R., *A.ST.*, nr. 54, Stukken m.b.t. de aanstelling van officiers te Steenhuize, 1791.

Het recht om een leenhof aan te stellen

Een leenhof oefende, evenals een schepenbank en een baljuw - met onder hem eventueel een stedehouder/onderbaljuw, officieren,... -, in naam van de heer de rechtspraak uit binnen de heerlijkheid. Een vol leenhof telde, net zoals een volle schepenbank, zeven leden: de leenmannen. Om als heerlijkheid over een leenhof te beschikken, moesten er achterlenen zijn. Slechts als er zeven achterlenen waren (of meer), kon er een volledig leenhof worden ingesteld. Waren er minder achterlenen, dan moest men overgaan tot hofversterking. Een leenhof kon zijn bevoegdheden laten gelden over:

- ofwel het vonnissen van alle criminele zaken (in dit geval werden alle civiele zaken overgelaten aan de schepenbank),
- ofwel het vonnissen van die criminele en civiele zaken die betrekking hadden tot de leengoederen (in dit geval werden dan de criminele en civiele zaken m.b.t. erfgronden aan de schepenbank overgelaten (97).

In Steenhuize beschikte de graaf over een vol leenhof. De vernieuwing ervan gebeurde meestal tesamen met de vernieuwing van de wet (98).

Het recht om de pastoor aan te stellen (?)

Nergens vonden we een bewijs van wat J.C. KORT in zijn studie beweerde, nl. dat doorgaans een heer zich inliet met de benoeming van de pastoor van zijn heerlijkheid, net zoals met de benoeming van de schoolmeester (99). We mogen dus zeker niet stellen dat graaf d'Hane-Steenhuyse de pastoor van Steenhuize aanstelde. Uit zes brieven van de graaf aan de pastoor van zijn heerlijkheid blijkt dat beide mannen er een goede onderlinge verstandhouding op nahielden (100). Toch komt in deze correspon-

(97) J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 12 en E. WARLOP, P. DESPRIET en E. VERCAEMST, *o.c.*, p. 10. Over hofversterking: zie *noot 88*. Het leenhof en de schepenbank vertonen duidelijk parallellen.

(98) R.A.R., *A.ST.*, nr. 50, Stukken over de aanstelling van wethouders en leenmannen te Steenhuize (1787-1793).
Het leenhof van Steenhuize telde zeven leenmannen. Steenhuize had daar dan ook recht op vermits het in 1781 achtenzestig achterlenen telde. (J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 273).

(99) J.C. KORT, *o.c.*, p. 327.

(100) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brieven aan de pastoor van Steenhuize van 19 juni 1790, 20 januari 1792, 24 januari 1792, 28 januari 1792, 8 juni 1792 en 5 februari 1794.

dentie duidelijk tot uiting dat de graaf zeggenschap had over zijn pastoor. Mogen we hieruit opmaken dat J.C. KORT's stelling van toepassing was op Steenhuize en dat de graaf zich inderdaad heeft ingelaten met de benoeming van de pastoor? Hierdoor zouden we dan immers de "machtspositie" van d'Hane-Steenhuyse t.o.v. pastoor P. Le Cerf kunnen verklaren (101).

De goede relatie tussen de graaf en pastoor Le Cerf vertaalde zich in 1790 in een uitnodiging vanwege deze laatste aan d'Hane-Steenhuyse om het middagmaal bij hem te komen gebruiken. De graaf, die het op dat moment - juni 1790 - te druk had omwille van verplichtingen t.o.v. de staat, kon op de uitnodiging niet ingaan. D'Hane-Steenhuyse bedankte in zijn brief van 19 juni 1790 de pastoor zeer hartelijk voor de invitatie (102). Uit de drie brieven van januari 1792 leerden we dat de pastoor door d'Hane-Steenhuyse als informant werd gebruikt. In die dagen waren er in Steenhuize namelijk moeilijkheden met de kosterij. De pastoor was natuurlijk dè uitgelezen man om Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse hiervan op de hoogte te houden (103).

In juni 1792 was het de beurt aan de graaf om de pastoor van zijn heerlijkheid te helpen. Enkele inwoners van Steenhuize hadden protest aangetekend tegen het akkoord i.v.m. de afstand van tienden en andere goederen, dat tevoren was gesloten tussen de pastoor en de parochie. De graaf schreef deze kwestie mee te willen oplossen, maar dan zonder dat dit bekend raakte. De bekendheid van zijn tussenkomst zou immers heel de zaak kunnen bederven, aldus de graaf (104). In zijn schrijven van 5 februari 1794 zien we ontegensprekelijk de invloed van de graaf op het doen en

(101) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 24 januari 1792 aan de pastoor van Steenhuize, P. Le Cerf.
Uit dit archiefstuk kennen we de naam van de toenmalige pastoor van Steenhuize. Ook M. TEMMERMAN, *Korte geschiedenis en beschrijving der parochiekerk van Steenhuize-Wijnhuize*, z.p., 1976; uit deze studie weten we dat Petrus Le Cerf van 1789 tot 1803 pastoor van Steenhuize was.

(102) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 19 juni 1790 aan de pastoor van Steenhuize.

(103) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brieven van 20, 24 en 28 januari 1792 aan de pastoor van Steenhuize; over de kosterij leze men ook *infra*.

(104) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 8 juni 1792 aan de pastoor van Steenhuize. Op dat ogenblik kende de graaf een ware opstand van zijn parochie; daarover *infra III. Steenhuize in de jaren 90.*

laten van de pastoor van Steenhuize. Deze laatste had d'Hane-Steenhuyse gevraagd wat hem te doen stond, als de wet hem vragen zou stellen over het geld van de armentafel. De graaf gaf hem richtlijnen en benadrukte hierbij zijn eigen rechten als "opperarmmeester" en "proviseerder der kerk" (105).

M. TEMMERMAN vermeldt de pastoors ten tijde van d'Hane-Steenhuyse:

van 1771 tot 1788 was dat A.A.J. Sophie,
van 1789 tot 1803 was dat Petrus Le Cerf,
van 1803 tot 1809 was dat Henricus Smolders,
van 1809 tot 1842 was dat E.J. Desirant (106).

De heerlijkheid Steenhuize kende ook onderpastoors. Volgens M. TEMMERMAN waren dit:

van 1768 tot 1810: Martin Maes,
van 1810 tot 1814: Carolus Ludovicus De Mulder (107).

De allereerste brief in het kopieboek van brieven van d'Hane-Steenhuyse is er één aan onderpastoor Maes (1 juli 1786). In dit schrijven verklaarde de graaf op de hoogte te zijn van het feit dat Maes op dat moment de mis voorging in de parochiekerk van Steenhuize. De graaf had hiertegen geen bezwaar en schreef dat Maes hiermee mocht voortgaan tot het tijdstip, waarop de kasteelkapel zou klaar zijn (108). Uit dit alles blijkt toch duidelijk dat d'Hane-Steenhuyse zich inliet met de parochiale aangelegenheden van Steenhuize en er zeggenschap over had.

Het recht om de koster aan te stellen

Dat de koster daadwerkelijk door de heer van Steenhuize - ook ten tijde van Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse - werd aangesteld, weten we uit de bundel "stukken m.b.t. de aanstelling van kosters te Steenhuize", bewaard in het R.A.R.

In de periode januari - maart 1792 had er in Steenhuize als het ware een "kosterrel" plaats. Het begon allemaal met de dood van Jean-Baptiste van de Noortgaete, één van de twee kosters van Steenhuize. "In den tijd" waren de twee broers Adriaen en Jean-Baptiste van den Noortgaete samen aangesteld om de kosterij van Steenhuize te bedienen. Voordien was er altijd één koster geweest.

(105) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 5 februari 1794 aan de pastoor van Steenhuize. Over het recht van opperprovisor leze men *infra*.
(106) M. TEMMERMAN, *o.c.*, p. 8 en 58.
(107) M. TEMMERMAN, *o.c.*, p. 65.
(108) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 1 juli 1786 aan Maes, de onderpastoor van Steenhuize.

Met de dood van Jean-Baptiste van den Noortgaete in januari 1792 wilde graaf d'Hane-Steenhuyse de kosterij in haar oorspronkelijke toestand herstellen. Adriaen van den Noortgaete moest als enige koster blijven... Hierin wilde de graaf blijkbaar niet te eigenzinnig te werk gaan, want nog op dezelfde dag waarop van den Noortgaete's dood bij hem bekend raakte, schreef hij aan de baljuw zijn idee te bespreken met de wethouders, pointers, setters en de kerkmeester en hen dit te laten beoordelen. De baljuw kreeg de opdracht een verslag van die vergadering op te stellen en het resultaat van de stemming bekend te maken. Ook aan de pastoor van Steenhuize vroeg d'Hane-Steenhuyse wat hij van zijn plan vond. Hij gaf als reden voor deze verandering dat het makkelijker werken was met één koster. Als er twee waren, wist de heer niet welke van beide iets te bevelen of wie te berispen, wanneer er iets fout was gegaan (109).

Maar graaf d'Hane-Steenhuyse had buiten de waard gerekend. De schoonzoon van de overleden koster, Livinus de Turck, had zich op eigen initiatief de functie van koster toegeëigend. Hij had nochtans hiervoor géén toestemming van de graaf gekregen. Dat de graaf dit voorval niet apprecieerde, lezen we in zijn brief van 24 januari 1792 aan de baljuw van Steenhuize. Deze laatste kreeg de opdracht de zaak na te gaan en de graaf daarover te informeren (110).

Welke maatregelen d'Hane-Steenhuyse tenslotte heeft getroffen om deze zaak in het reine te brengen én om zijn gezag te laten gelden, weten we niet. Wel lezen we in een brief van hem aan de baljuw van Steenhuize (10 februari 1792) dat hij anders zou zijn opgetreden, als Livinus de Turck zich niet op zo'n onbehoorlijke manier had gedragen (111).

(109) R.A.R., *A.ST.*, nr. 60, Stukken m.b.t. de aanstelling van kosters te Steenhuize. R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brieven van 20 januari 1792 aan de baljuw, burgemeester, schepenen, pointers en setters, kerk- en armenmeesters van Steenhuize enerzijds en aan de pastoor van Steenhuize anderzijds.
In deze twee brieven schreef d'Hane-Steenhuyse op de hoogte te zijn van de dood van de koster. Diens overlijden is dus vóór of op deze datum - 20 januari 1792 - te situeren.

(110) R.A.R., *A.ST.*, nr. 60, Stukken m.b.t. de aanstelling van kosters te Steenhuize.
Livinus de Turck, fs. Peeter Francis, was gehuwd met Catharine van den Noortgaete, de dochter van Jean-Baptiste. R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 24 januari 1792 aan de pastoor van Steenhuize, P. Le Cerf.

(111) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 10 februari 1792 aan de baljuw van Steenhuize.

D'Hane-Steenhuyse moet dus vrij doortastend te werk zijn gegaan. De kwestie werd pas helemaal opgelost eind mei 1792. Blijkbaar behield Steenhuize zijn twee kosters, want Livinus van den Noortgaete, de zoon van de overleden koster, werd op 28 mei 1792, op advies van de pastoor van Steenhuize, als tweede koster aangesteld (112).

Uit deze twist blijken twee dingen duidelijk:
- de bediening van de kosterij van Steenhuize was in handen van één familie,
- Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse reageerde ook op het overtreden van dit heerlijk recht.

Het recht om een onderwijzer aan te stellen

J.C. KORT stelde in zijn studie dat de heer binnen zijn heerlijkheid de schoolmeester benoemde (113). Ook voor Steenhuize was dat zo. In het R.A.R. vonden we een brief vanwege Peeter Bogaert aan graaf d'Hane-Steenhuize (1788), waarin hij vroeg of hij zijn taak van onderwijzer, die hij reeds gedurende 30 jaar uitoefende in Steenhuize, mocht voortzetten. Hij schreef dat hij zijn leerlingen leerde lezen en schrijven en dat hij hen de christelijke zeden en deugden en goede manieren bijbracht. Op 22 augustus 1788 beantwoordde de graaf deze brief. Hij gaf Peeter Bogaert zijn toestemming, op advies van de pastoor (114).

Het recht al dan niet de toestemming te geven om een herberg op te richten

Ook i.v.m. dit recht heeft graaf d'Hane-Steenhuyse tegenkantingen en overtredingen gekend. Op 30 augustus 1791 vroeg de graaf in een brief aan zijn baljuw, J.-Bt. de Clippele, een lijst op te stellen van alle herbergen en "brandewijnhuysen" van Steenhuize, met de naam van de uitbater en de beschrijving van de ligging erbij vermeld. De baljuw moest daarnaast ook nagaan of deze zaken

(112) Dat verzoek dateerde van 30 januari 1792. De graaf had op 20 mei 1792 de zaak aan de pastoor van Steenhuize voorgelegd.
(113) J.C. KORT, *o.c.*, p. 327.
(114) R.A.R., *A.ST.*, nr. 57, Stukken m.b.t. de aanstelling van de onderwijzer van Steenhuize. Hieruit blijkt nogmaals dat d'Hane-Steenhuyse en de pastoor van zijn heerlijkheid een goede verstandhouding hadden en dat de graaf in bepaalde aangelegenheden het advies van die pastoor vroeg.

ooit de toestemming hadden aangevraagd én gekregen voor hun oprichting (115). Blijkbaar moet op deze wijze aan het licht gekomen zijn dat niet alle bestaande herbergen van Steenhuize deze toestemming hadden, want vanaf begin 1792 vinden we in heel wat brieven van de graaf "de zaak met de herberg" terug (116).

In verband met deze kwestie kwam d'Hane-Steenhuyse in conflict met de burgemeester en de schepenen van Steenhuize. Deze laatsten hadden de oprichting van een herberg goedgekeurd zonder het recht de heer te erkennen (117). In deze periode werden trouwens alle rechten van de heer, ja zelfs de persoon van de heer in vraag gesteld door de Steenhuizenaars. Op 29 april 1792 drukte d'Hane-Steenhuyse in een schrijven aan zijn griffier zijn verwondering uit over het feit dat de "illegale" herberg nog steeds niet gesloten was. Hij vroeg naar de reden van "die traagheid" en noemde de zaak "berispelijk" (118). In juni 1792 was er een proces gaande tussen de twee partijen met als inzet het voornoemde recht. Op 8 juni 1792 vroeg d'Hane-Steenhuyse aan zijn griffier wie in deze zaak de advokaten waren van de schepenbank van Steenhuize. Hij wilde dat de griffier hem "secreetelijk" - en hij had dit woord onderstreept - op de hoogte bracht van alles wat met deze zaak verband hield (119).

In augustus 1793 bleek er enige bereidwilligheid van de schepenbank van Steenhuize om dit conflict op te lossen. Dat menen we tenminste te mogen opmaken uit een brief van M.C. De Smet, de toenmalige griffier van Steenhuize, aan graaf d'Hane-Steenhuyse. Hij bracht de graaf ervan op de hoogte dat de wethouders graag naar het kasteel van Steenhuize wilden komen

(115) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 30 augustus 1791 aan de baljuw van Steenhuize, J.-Bt. de Clippele.

(116) Het gaat hier om brieven aan zowel de baljuw en de griffier van Steenhuize als aan Van Mullem (R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek...).

(117) R.A.R., *A.ST.*, nr. 49, J.-Bt. d'Hane burgemeester en schepenen van Steenhuize over de oprichting van een herberg zonder toelating van de heer, 1791-1794. Verder ook R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 5 juni 1792 aan de baljuw van Steenhuize. In deze brief schrijft d'Hane-Steenhuyse dat de wethouders van Steenhuize de plakkaten van de vorst van de jaren 1563, 1672 en 1697 zouden moeten kennen. Dan zouden ze tenminste weten aan wie het toekomt de oprichting van een herberg toe te staan.

(118) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 29 april 1792 aan de griffier van Steenhuize.

(119) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 8 juni 1792 aan de griffier van Steenhuize.

om daar met hem over het geschil te praten (120). De zaak bleef echter aanslepen. Op 31 maart 1794 kreeg de griffier van Steenhuize een brief van de graaf waarin deze vroeg of het gerucht, nl. dat er nieuwe herbergen in Steenhuize waren opgericht zonder zijn toestemming, op waarheid berustte? Hij wilde bovendien weten of voor die oprichting door iemand toelating was gegeven. De graaf had ook vernomen dat er in de herberg "het bessemken" voortdurend buitensporigheden plaats grepen (121). M.C. De Smet beantwoorde deze brief op 3 april 1794. Hij bevestigde het gerucht: er waren in Steenhuize inderdaad twee nieuwe herbergen. De griffier meende dat zij hiervoor van niemand de toelating hadden gekregen... "tenzij secretelijk" (122).

Ook in 1794 zouden er in Steenhuize herbergen gekomen zijn zonder medeweten van d'Hane-Steenhuyse. Dat vermoeden vermeldde de graaf althans op 19 april van dat jaar in een schrijven aan zijn baljuw (123). Het wordt meteen duidelijk dat het recht van de graaf om de oprichting van herbergen in zijn heerlijkheid onder controle te houden ten zeerste werd overtreden, vaak dan nog met de goedkeuring van de plaatselijke schepenbank.

Waarom nam de schepenbank van Steenhuize deze houding aan? Het is geweten dat lokale overheden vaak met gemengde gevoelens stonden t.o.v. de herbergen in hun midden. Enerzijds waren zij voor drankverbruik en zagen zij het aantal herbergen graag toenemen, omdat dit financiële voordelen opleverde. Zeker in een periode van financiële problemen waren de belastingen op dranken een voorname inkomstenbron. Anderzijds moest de lokale overheid het drankverbruik temperen en aan banden leggen op aanvraag van de Kerk en omwille van de handhaving van de publieke rust (124). Of dit alles mee aan de basis lag van de

(120) R.A.R., *A.ST.*, nr. 122, Briefwisseling..., brief van 14 augustus 1793 vanwege M.C. De Smet aan graaf d'Hane-Steenhuyse.

(121) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 31 maart 1794 aan de griffier van Steenhuize.

(122) De twee nieuwe herbergen waren opgericht ten huize van Augustinus Corryn (op de "Cromphout") enerzijds en ten huize van Jan-Baptist Watthé (in de Bergestraete) anderzijds.
R.A.R., *A.ST.*, nr. 122, Briefwisseling..., brief van 3 april 1794 vanwege M.C. De Smet aan graaf d'Hane-Steenhuyse.

(123) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 19 april 1794 aan de baljuw van Steenhuize.

(124) G. ELEWAUT, *Herberg en overheid. Politionele en fiscale aspecten van het overheidsoptreden betreffende herbergen in de Zuidelijke Nederlanden en in het bijzonder te Gent, 17de-18de eeuw,* in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Nieuwe reeks. Deel XL.* 1986, p. 112 en 133-134.

verhouding van de schepenbank van Steenhuize, weten we niet. Ons lijkt het in de eerste plaats een contestatie van het heerlijk gezag. Dit conflict kaderde in de ruimere tegenwerking die d'Hane-Steenhuyse moest ondervinden in zijn heerlijkheid (125).

Het recht op de namen van de "overnachters" in de herbergen van Steenhuize

Uit de verklaring van J.-B. Van den Berghe (7 augustus 1789) en die van Albert Branquart (15 september 1792) over de privileges en de gebruiken te Steenhuize, weten we dat de herbergiers van de heerlijkheid verplicht waren aan de heer de namen bekend te maken van de personen die bij hen overnachtten (126). De vraag naar inlichtingen over het vreemdelingenverkeer in Steenhuize was niet zo uitzonderlijk. In zijn studie, die voornamelijk de situatie in het 17de en 18de eeuwse Gent belichtte, had G. ELEWAUT het ook over de maatregelen van het Gentse stadsbestuur om het komen en gaan van vreemdelingen te controleren. Maandelijks de herbergiers een gastenlijst doen inleveren was één van de mogelijke controlemechanismen op het vreemdelingenverkeer (127).

Het recht de opperprovisor van de kerk te zijn

Dat de graaf invloed had of althans trachtte te hebben op het parochiaal leven binnen zijn heerlijkheid, toonden we aan toen we zijn verstandhouding met de pastoor van Steenhuize illustreerden en toen we zijn recht op de aanstelling van de koster bespraken. Vaak vonden we in d'Hane-Steenhuyse's correspondentie dat hij benadrukte de opperprovisor van de kerk van Steenhuize te zijn. Dit deed hij dan meestal wanneer er sprake was over het kerkgebouw, dat in het begin van de jaren 90 van de 18de eeuw aan restauratie of verbouwing bleek toe te zijn.

In 1791 wilde men te Steenhuize een nieuwe kerk bouwen, om het oude kerkgebouw te vervangen dat te klein was geworden en in slechte staat verkeerde (128). Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse was hiervoor best te vinden.

(125) Zie ook *III. Steenhuize in de jaren 90.*
(126) R.A.R., *A.ST.*, nr. 41, Verklaringen over de privileges en gebruiken te Steenhuize.
(127) G. ELEWAUT, *o.c.*, p. 126.
(128) Daarover o.m. L. BEECKMANS -M. COCK, *Eene nieuwe prochiekerke. Steenhuize, 150e verjaardag van de kerkwijding 1839-1889*, Steenhuize, 1989, p. 5-6.

Dat mogen we opmaken uit één van zijn brieven aan de pastoor, de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize (30 augustus 1791), waarin de graaf wel het ontwerp voor het nieuwe gebouw afkeurde. Hij meende dat een ervaren architect moest worden aangesproken voor een degelijk plan. D'Hane-Steenhuyse beloofde echter altijd met raad te willen helpen en dit om zijn genegenheid en respect voor de parochie te tonen. Hij verklaarde bovendien in te staan voor een hoog en mooi marmeren altaar. Tot slot vroeg hij wanneer men met de werkzaamheden wilde beginnen en tegen welke datum men deze hoopte te beëindigen (129).

De uitvoering van de plannen bleek niet zo vlot te verlopen. In feite kwam er van de wens van de pastoor helemaal niets terecht. Het nieuwe kerkgebouw zou er pas in 1835-1839 komen. D'Hane-Steenhuyse kon hier niets verweten worden. Hij heeft de bouw van een nieuwe kerk willen steunen en in de jaren 1792-1794 meerdere malen geïnformeerd hoe het nu "met de zaak van de kerk" stond.

Op 30 augustus 1791 stonden zowel de graaf als de pastoor, de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize nog achter het plan om de kerk van de heerlijkheid te herbouwen (130). Een half jaar later, in februari 1792, was er blijkbaar een kink in de kabel gekomen. De graaf schreef op 10 februari aan zijn baljuw boos en verwonderd te zijn omdat hij nog altijd geen antwoord had gekregen van de schepenbank van Steenhuize m.b.t. de te herbouwen kerk. Het was dus - weer eens - de schepenbank die ging dwars liggen.

De brief die d'Hane-Steenhuyse op 23 maart 1792 vermoedelijk aan Van Mullem schreef, toonde des te beter hoe boos en teleurgesteld hij was door de houding van de wethouders in deze zaak. De graaf meende "stank voor dank" te krijgen: hij was zo goed geweest voor zijn heerlijkheid en nu lagen de wethouders dwars en werd de bevolking tegen hem opgehitst, evenals de schoonzoon van de koster. D'Hane-Steenhuyse besloot zijn brief met de Latijnse spreuk die in vertaling luidt: "Geef de keizer wat de keizer toekomt en God wat God toekomt." Eind april 1792 werd het uitstel van het herbouwen van de kerk officieel aan de graaf meegedeeld. Aan de griffier schreef hij hierdoor allesbehalve

(129) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 30 augustus 1791, aan de pastoor, de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize.

(130) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 30 augustus 1791, aan de pastoor, de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize.

tevreden te zijn en aan Van Mullem dat het een schande was voor de parochie na zoveel voorbereidingen niet met de uitvoering van het plan door te gaan (131). Het zeggenschap van de graaf als opperprovisor van de kerk was dus blijkbaar niet absoluut.

Het recht van het ijken van "natte potten en ellen"

De heer van Steenhuize genoot het recht het bevel te kunnen geven - via de baljuw aan de griffier - "de natte potten en ellen" te ijken. Op regelmatige tijdstippen kon de heer zijn griffier "de tour" van de winkels laten doen om alle gewichten en maten te controleren op hun juistheid en uniformiteit. In september vond d'Hane-Steenhuyse het blijkbaar nodig de griffier met deze taak te belasten. We kunnen immers uit een schrijven van F.G. Ghiselin de Vliege, de toenmalige griffier van Steenhuize, afleiden dat de graaf gevraagd had hoe lang het geleden was dat de griffier dergelijke controle had uitgevoerd. De Vliege verklaarde (28 september 1791) dat hij dit in 1764 en 1765 voor het laatst had gedaan en dat te Steenhuize bij het ijken van de maten en gewichten gebruik werd gemaakt van de maten en gewichten, die te Boelare gangbaar waren (132). Uit een brief van d'Hane-Steenhuyse aan zijn griffier weten we dat in het voorjaar 1792 (vóór 18 februari 1792) een "visite der maten en gewichten" werd gehouden. Op 29 april 1792 vroeg de graaf zijn griffier om zijn verklaring, dat hij deze taak had uitgevoerd, correcter op te stellen en er uitdrukkelijk bij te vermelden dat hij deze opdracht had gekregen via de baljuw vanwege d'Hane-Steenhuyse (133).

(131) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, kopieboek..., brief van
10 februari 1792 aan de baljuw van Steenhuize,
4 maart 1792 aan Van Mullem,
23 maart 1792 aan vermoedelijk de baljuw van Steenhuize,
29 april 1792 aan de griffier van Steenhuize,
29 april 1792 aan Van Mullem,
vermoedelijk 29 april 1792 aan waarschijnlijk de baljuw van Steenhuize,
28 juni 1792 aan Van Mullem,
5 februari 1794 aan de pastoor van Steenhuize.

(132) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 20 september 1791 aan de griffier van Steenhuize; R.A.R., *A.ST.*, nr. 41. Verklaringen over de privilegies en gebruiken te Steenhuize; R.A.R., *A.ST.*, nr. 136, Verklaring dat in het prinsdom Steenhuize de maten van Boelare in gebruik zijn, 28 september 1791.

(133) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 29 april 1792 aan de griffier van Steenhuize.

Het recht de vergaderingen van de "groote gelande" al dan niet toe te laten

De heer van Steenhuize bezat als grootste "gelande" - landeigenaar - het recht om al dan niet de vergaderingen van de grote grondeigenaars van Steenhuize toe te laten. Dit weten we omdat ten tijde van d'Hane-Steenhuyse ook dit recht werd overtreden en omdat ook hiertegen door de graaf verzet werd aangetekend.

Op 29 september 1790 schreef de graaf aan zijn baljuw zeer verwonderd te zijn omdat buiten zijn weten om de "groote gelande" een bijeenkomst hadden gehouden, samen met de notabelen van Steenhuize.

D'Hane-Steenhuyse had dit vernomen van de burgemeester. Hij had eveneens gehoord dat op die vergadering men op zeer onbehoorlijke en onbetamelijke wijze had gesproken. De graaf eiste hierover alle mogelijke informatie. Begin oktober 1790 correspondeerde d'Hane-Steenhuyse ook met zijn griffier over deze kwestie. De grote landeigenaars hadden op hun vergaderingen besproken aan welke provincie zij wilde toebehoren en welke wetten zij wensten te volgen. Nadien hadden zij de griffier de opdracht gegeven aan de Staten van Vlaanderen bekend te maken dat Steenhuize onder... Brabant wenste te ressorteren. De graaf schreef door dit alles "gekrenkt" te zijn: "mijn gesag wordt omverre geworpen door de geene self dit (sic) dit souden moeten maintenieren". Hij kon deze gebeurtenissen noch begrijpen noch tolereren, vermits hij 1/5 van de "gronde a peuples" bezat en hij daarenboven het hoofd van de "parochie" was. Vervolgens vroeg d'Hane-Steenhuyse aan zijn griffier om hem van de zaak op de hoogte te houden (134).

Het recht om de Steenhuizenaars te verplichten tot "dons gratuits" en contributies

De geldigheid van dit recht werd aan d'Hane-Steenhuyse bevestigd in een schrijven van een rechtsgeleerde (s.n.). Deze jurist onderstreepte dat d'Hane-Steenhuyse ontegensprekelijk ten laste van zijn "parochianen" contributies mocht lichten en "dons gratuits" vorderen (135). Dit recht moet logischerwijze op bepaalde momenten gecontesteerd zijn. Nochtans vonden we nergens een

(134) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 29 september 1790 aan de baljuw van Steenhuize; verder ook brief van vermoedelijk begin oktober 1790 aan de griffier Steenhuize.

(135) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen... .

spoor van dergelijke contestatie ten tijde van d'Hane-Steenhuyse's "heerschappij" over Steenhuize.

In juli 1790 was er te Steenhuize onenigheid gerezen binnen de schepenbank aangaande een mogelijke gift aan de patriotten. De schepenen Joannes Prieels, Pieter de Swaef en J.-Bt. Van Waeyenberge brachten hierover schriftelijk verslag uit bij de graaf. In dit conflict stonden de drie voornoemde wethouders samen met burgemeester Pieter Frederick tegenover drie andere schepenen: Vanderbiest, Delbau en Gevaert. Deze laatste partij, met als aanvoerder Gevaert, stelde voor het geld voor deze gift te putten uit de provincie- of parochiepenningen. De burgemeester en zijn volgelingen meenden dit niet te kunnen doen, omdat het dan niet langer een gift zou zijn, maar een vorm van belastingen. hierop noemde Gevaert de burgemeester de dwaaste inwoner van de hele parochie. Gevaert riep ook dat de burgemeester, schepenen en de baljuw "vijge" waren en hij sloeg met zijn vuist op de tafel. De burgemeester heeft dan op zijn beurt Gevaert laten overmeesteren en omwille van dit "krakeel" werden de drie schepenen Gevaert, Vanderbiest en Delbau door hem uit hun ambt ontzet (136). Het ging dus zeker niet om een betwisting van het recht van d'Hane-Steenhuyse om giften vanwege de Steenhuizenaars te eisen. De schepenbank was het hier oneens over de bron, waaruit de gift moest worden onttrokken.

In 1793 was er blijkbaar een grotere eensgezindheid onder de wethouders van Steenhuize. Zij keurden immers dat jaar het verzoek van de Gedeputeerden van het Land van Aalst goed om wagens en pioniers te leveren voor het leger (137). Hen zal in deze zaak wel geen andere keuze gelaten zijn dan op dit verzoek in te gaan.

Het recht om aan vreemdelingen al dan niet de toestemming te geven om te Steenhuize te komen verkopen

Concrete aanwijzingen dat dit recht daadwerkelijk door de heer werd gebruikt en/of door vreemdelingen werd overtreden, vonden we nergens.

(136) R.A.R., *A.ST.*, nr. 135, Verslag van de moeilijkheden in de vierschaar van Steenhuize n.a.v. het schenken van een gift aan de patriotten, 25 juli 1790; R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 13 juni 1789 aan de baljuw van Steenhuize. Deze schepenbank was vanaf juni 1789 aangesteld.

(137) R.A.R., *A.ST.*, nr. 168, De voorwaardelijke goedkeuring van het verzoek van de Gedeputeerden van het Land van Aalst door de schepenen van Steenhuize.

We weten enkel uit de verklaring van Albert Branquaert over de privileges en gebruiken te Steenhuize (15 september 1792) dat dit recht toen bestond. Verkopers die niet woonachtig waren in Steenhuize, mochten in deze heerlijkheid hun waren enkel aan de man trachten te brengen, als ze daarvoor het fiat hadden gekregen vanwege de heer of diens baljuw. Daarenboven moesten ze staangeld betalen (138).

Het ging hier dus blijkbaar om verkopers die op de markt van Steenhuize wensten zaken te doen en niet om leurders.

Het recht gratie te doen en vrijgeleide te geven aan alle bannelingen

In Steenhuize gold het asielrecht. Dit hield in dat misdadigers die niet in Steenhuize woonachtig waren, mits de toestemming van de heer op diens grondgebied op vrije voeten werden gelaten. Of hiervan door misdadigers veelvuldig gebruik werd gemaakt, hebben we niet achterhaald. De heer van Steenhuize had ook het recht gratie te verlenen voor alle misdaden (139). Ook hiervan weten we niet of d'Hane-Steenhuyse dit recht vaak heeft doen gelden.

Het recht al dan niet de toestemming te geven voor de bouw van een steenoven

Op 23 juni 1780 gaf graaf d'Hane-Steenhuyse via zijn baljuw de toestemming om in zijn heerlijkheid een "steenoven van twee maal 150.000 steen" op te richten. Hij liet zelfs toe dat men enkele van zijn bomen kapte om op die plaats de oven op te trekken. De oven moet in 1790-1791 gebouwd zijn. We lazen immers in een brief van 30 augustus 1791 van de graaf aan de pastoor, de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize dat d'Hane-Steenhuyse voorstelde zijn droog hout te gebruiken om de oven te ontsteken. De graaf heeft op deze manier zijn genegenheid voor Steenhuize willen tonen (140).

(138) R.A.R., *A.ST.*, nr. 41, Verklaringen m.b.t. de privilegies en gebruiken te Steenhuize.

(139) R.A.R., *A.ST.*, nr. 29, Adviezen... .

(140) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 23 juni 1790 aan de baljuw van Steenhuize; verder ook brief van 30 augustus 1791 aan de pastoor, de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize en brief van 23 maart 1792 aan vermoedelijk Van Mullem; volgens E. SCHOLLIERS, *o.c.*, p. 31 heeft Steenhuize in de 17de eeuw een steenbakkerij gehad, die vanaf 1674 haar functie verloor en waarvan het terrein vanaf dan enkel nog dienst deed als tuin.

Steenhuize-Wijnhuize.
Toestand van de *schandpaal* in 1944.
Het bovenste gedeelte van de paal is gerestaureerd
en bevindt zich thans nog in het kasteeldomein.
(Foto en Copyright: K.I.K.)

We kunnen ons de vraag stellen of de oven er zou zijn gekomen, als d'Hane-Steenhuyse zijn veto had gesteld, m.a.w. in hoeverre was de toestemming van de graaf pro forma dan wel reëel bindend. Als d'Hane-Steenhuyse het recht had al dan niet de toelating te geven om een steenoven te bouwen, dan moet hij ook het recht gehad hebben over de oprichting van molens. Volgens E. SCHOLLIERS had Steenhuize reeds van 1476 een molen, die tweemaal werd herbouwd (begin 17de eeuw en 1763) en werden er op het einde van de 18de eeuw twee nieuwe molens opgetrokken, zodat Steenhuize er in totaal drie bezat (141).

2.3. "HONORAIRE" RECHTEN

Het recht op een gestoelte in de kerk

Als hoogst geplaatst persoon binnen zijn heerlijkheid had d'Hane-Steenhuyse recht op een bevoorrechte plaats in de kerk van Steenhuize. Dit recht werd door J. VAN TWEMBEKE de "preëminentie" genoemd (142). Dit gebruik was niet uitzonderlijk.

In een ongedateerd schrijven vermoedelijk aan de baljuw van Steenhuize had d'Hane-Steenhuyse het over het feit dat nog altijd niet begonnen was met de uitvoering van wat in 1741 (!) was beslist, nl. een nieuw kerkgestoelte voor de prinses van Steenhuize maken met daarop haar wapens, als vrouw van de "parochie" afgebeeld. Dit alles zou gebeuren op kosten van de kerk. De graaf vond dat het tijd werd dat hier werk van gemaakt werd. Hij schreef dat hij een plan van het meubel wilde inzien om het te keuren (143).

Het recht op zeggenschap over het toneelgebeuren in de heerlijkheid

We hebben nergens in het door ons geconsulteerd archiefmateriaal melding gevonden van dit recht. Toch menen we dat de

(141) E. SCHOLLIERS, *o.c.*, p. 31-33. Over het molenrecht ook J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 11.

(142) R.A.R., *A.ST.*, nr. 41, Verklaringen over de privilegies en gebruiken te Steenhuize. Over het preëminentierecht J. VAN TWEMBEKE, *o.c.*, p. 11.

(143) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van waarschijnlijk begin juni 1789 aan vermoedelijk de baljuw van Steenhuize.

heer van Steenhuize zich inliet met het toneelgebeuren in zijn heerlijkheid. H. VAN ISTERDAEL beschreef namelijk hoe in 1770 enkele toneelspelers van Steenhuize aan de "Vrouwe van Steenhuize" de toestemming vroegen om hun stuk op te voeren. In hun verzoekschrift vermeldden ze expliciet dat de pastoor zijn fiat reeds gegeven had. Zij schreven dat ze zonder haar toestemming de opvoering niet zouden aandurven (144).

III. STEENHUIZE IN DE JAREN 90 VAN DE 18DE EEUW: EEN WOELIGE PERIODE

Dat de relatie tussen graaf d'Hane-Steenhuyse en zijn heerlijkheid niet altijd optimaal was, merkten we reeds aan de overtredingen die gebeurden t.o.v. de rechten van de heer.
We doelen hier niet zozeer op de rechten die de heer materieel voordeel opleverden (het recht van het beste hoofd, van verhef,...); dat de Steenhuizenaars aan die heerlijke rechten trachtten te ontsnappen om er zelf financieel voordeel uit te halen, is bijna begrijpelijk. Zoiets is van alle tijden.
Het zijn de inbreuken op de rechten waardoor de heer in principe zijn heerlijkheid onder controle kon houden, die aantonen *dat er iets fundamenteels fout was met de verstandhouding tussen de heer van Steenhuize en zijn onderdanen.* We gaan in de volgende twee rubrieken dieper in op de problemen die de kloof tussen graaf d'Hane-Steenhuyse en zijn heerlijkheid veroorzaakten.

1. De Steenhuizenaars zijn Oostenrijks gezind (september-oktober 1790)

Eind mei 1790 had er in Zuid-Vlaanderen een plattelandsopstand plaats. Deze bracht de resultaten van de Brabantse Omwenteling tegen het Oostenrijkse bewind aan het wankelen. De opstand speelde zich voornamelijk af op het platteland tussen Oudenaarde, Aalst en Noord-Henegouwen en richtte zich tegen het Ancien Régime en de Republiek van de Verenigde Nederlandse Staten. De opstandelingen ijverden ook voor de terugkeer

(144) H. VAN ISTERDAEL, *Toneel te Steenhuize anno 1770,* in: *Het Land van Aalst,* XXXVIII, 1986, p. 244. Deze "Vrouwe van Steenhuize" was de moeder van de toenmalige eigenaar van de heerlijkheid, Charles-Alexandre-Joseph de Wolff. Zij was weduwe sinds 1769 en beheerde sindsdien Steenhuize samen met haar zoon (A. ROSE, *o.c.*, p. 171 en 250).

van de Oostenrijkse keizer en wilden de afschaffing van én de tienden én de heerlijke rechten én de derde stand. Heel de bestaande maatschappij werd dus aangevochten. Het volk wilde een nieuwe orde, waarin de keizer de machtelozen zou bevoordelen op de machtigen. Daarom bevocht het machteloze volk de patriotten van de Brabantse Omwenteling. Deze revolutie had immers het herstel van de oude orde tot doel (145).

Dat er in september-oktober 1790 nog anti-patriotische en keizergezinde gevoelens te Steenhuize aanwezig waren, bewijzen een aantal brieven van d'Hane-Steenhuyse. In correspondentie van eind september - eind oktober 1790 doet graaf d'Hane-Steenhuyse immers zijn beklag over het "antipatriotique gepijsen" van de Steenhuizenaars. Deze laatsten durfden het zelfs aan met luide stem "vivat Leopoldus" te roepen. De graaf schreef beschaamd te zijn voor "de vlekke waermeede de prochie besmet is". In enkele heerlijkheden van de provincie betoonde men, aldus de graaf, de hardnekkige gehechtheid aan het gewezen gouvernement en misprees men diegenen die aan het bewind zouden komen, wanneer de oorlog voorbij zou zijn. D'Hane-Steenhuyse kon dit niet begrijpen en meende dat zij die zulke houding aannamen, het niet verdienden vrij te zijn noch te genieten van de voorrechten die na de oorlog zouden worden ingesteld. Graaf d'Hane-Steenhuyse betreurde het dat onder dezen te Steenhuizenaars uitmuntten. Hij

(145) L. DHONDT, *De plattelandsopstand der gelijken van 1790. Bijdrage tot de kennis van de crisis van de oude maatschappij en de politieke en ideologische geschiedenis van het platteland,* in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde van zijn kastelnij en van den Lande tusschen Maercke en Ronse,* Deel XIX, 1978, afl. 1 en 2, p. 216-217, L. DHONDT, *De "andere omwenteling" van 1790: de plattelandsopstand in Zuid-Vlaanderen en de Gentse collatiebeweging,* in: *Handelingen van het Colloquium over de Brabantse Omwenteling, 13-14 oktober 1983 (Bijdragen van het Centrum voor Militaire Geschiedenis, 18),* Brussel, 1984, p. 168 ev., L. DHONDT, *Het culturele leven in onze provincies van de 18de eeuw. Oost-Vlaanderen. Van de "Republiek van de Elyseese velden" tot "Arm Vlaanderen",* in: *Gemeentekrediet van België,* 36, 1982, nr. 139, p. 32 e.v. en L. DHONDT, *"La cabale des misérables" de 1790. La révolte des campagnes flamandes contre la révolution des notables en Belgique (1782-1790),* in: *Etudes sur le XVIIIe siècle,* VI, 1980, p. 107-146.
Het volk wou de Oostenrijkse keizer terug. Dit was eerst Jozef II en na diens dood zijn broer Leopold.

merkte op dat zij blijkbaar liever slaaf waren dan vrij (146). Uit de voornoemde klachten van de graaf kwam reeds duidelijk naar voor dat de houding van Steenhuize geen op zich staande houding was. Steenhuize was één van de kernen van waaruit men in opstand kwam tegen de bestaande toestand.

2. Het al dan niet heraanvragen van de vroegere preëminentie

We bespraken reeds het statuut van de vrijheerlijkheid Steenhuize. Als vrijheerlijkheid kon het bogen op uitzonderlijke voorrechten. In november 1790 schreef d'Hane-Steenhuyse dat in het recente verleden het gewezen gouvernement, met zijn "despotique maniere van handelen" Steenhuize had beroofd van die preëminentie. De graaf meende dat nu - op 4 november 1790 - het ogenblik was aangebroken om in Steenhuize de oude toestand te laten herstellen. hij vroeg daarom aan de schepenbank of het heraanvragen van het statuut van vrijheerlijkheid door Steenhuize alleen moest gebeuren of samen met andere gewezen heerlijkheden, zodat gezamenlijk kon worden opgetreden. Als men voor deze laatste mogelijkheid opteerde, moest er wel rekening mee gehouden worden dat Steenhuize geen gewone heerlijkheid was geweest en dus niet aan de eventuele mede-eisers kon worden gelijkgesteld (147).

In het R.A.R. wordt een verzoekschrift bewaard, waarin Steenhuize samen met andere gewezen vrijheerlijkheden - nl. St.-Amands, Opdorp, Moorsel en Wieze-kapittel - vroeg om in zijn privileges hersteld te worden en om de reglementen van 1732, 1778 en 1781 in te trekken. Dit verzoek werd ingediend vóór 1791, doch had blijkbaar geen gevolg (148).

(146) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 22 september 1790 aan de baljuw, de burgemeester en de schepenen van Steenhuize; brief van oktober 1790 - vóór 20 oktober - aan de griffier van Steenhuize; brief vermoedelijk van eind oktober 1790 - nà 20 oktober - waarschijnlijk aan de griffier van Steenhuize.

(147) Hier werden de hervormingen van Jozef II bedoeld; R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 4 november 1790 aan de schepenbank van Steenhuize.

(148) R.A.R., *A.ST.*, nr. 132, Verzoek van de vrijheerlijkheden St.-Amands, Opdorp, Steenhuize, Moorsel en Wieze-kapittel, 1787-1790.

De Steenhuizenaars waren trouwens niet zó gebrand op het statuut van vrijheerlijkheid. In juni 1792 schreef d'Hane-Steenhuyse, zeer teleurgesteld, aan zijn baljuw dat Steenhuize verkeerd handelde door van zijn vroeger statuut afstand te willen doen. De graaf kon er niet bij dat Steenhuize geen belang hechtte aan de rechten, die toelieten zichzelf te kunnen taxeren en belasten, zelf de rekeningen te kunnen opmaken zonder tussenkomst van commissarissen en vrij te zijn in zijn doen en laten (149).

3. Graaf d'Hane-Steenhuyse krijgt een afkeer van zijn (gewezen) vrijheerlijkheid

De Oostenrijkse gezindheid van de Steenhuizenaars (1790), hun weigering om de vroegere preëminentie opnieuw aan te vragen (1792), de "kosterrel" (1792), de "zaak met de herberg" (1792-1794), het conflict over de bouw van een nieuwe kerk (1792-1794) en het feit dat de "groote gelande" vergaderden zonder toestemming van de heer (1790), maakten dat graaf d'Hane-Steenhuyse een afkeer kreeg van Steenhuize. Op 5 juni ontlokte dit hem dan ook de woorden "men pijst dat alles tot Steenhuize gepermitteert is maer men is mis tgoone den tijd sal doen blijken" (150). Midden mei 1793 - tussen de 19de en de 24ste van deze maand -schreef d'Hane-Steenhuyse verbitterd aan zijn griffier dat hij overwoog dat jaar niet meer in Steenhuize te komen. Hij voegde er aan toe dat hij er voor altijd zou wegblijven als hij er zijn kasteel niet had (151).

4. Fransen plunderen het kasteel van Steenhuize (eind 1792-begin 1793)

Rond de jaarwisseling 1792-1793 hebben Franse soldaten het kasteel van graaf d'Hane-Steenhuyse geplunderd. Volgens E. SCHOLLIERS moet dit plaats gegrepen hebben vóór 4 januari 1793, vermits op die datum de graaf in aanwezigheid van vier personen de schade zou hebben laten vaststellen (152).

(149) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van vermoedelijk midden juni 1792 aan de baljuw van Steenhuize.

(150) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 5 juni 1792 aan Van Mullem.

(151) R.A.G., *F.F.*, br. 252, Kopieboek..., brief van midden mei 1793 aan de griffier van Steenhuize. Het kasteel werd in 1712-1793 door de Fransen geplunderd.

(152) E. SCHOLLIERS, *o.c.*, p. 15.

Wij troffen in het R.A.R. de inventaris en het inspectieverslag van de inboedel van het kasteel aan. Zo kregen wij een beeld van de staat van het gebouw nà de inval (op 30 januari 1793). De soldaten hadden het blijkbaar zeer bont gemaakt. In deze inventaris werden alle kamers - met opsomming van wat er wel en wat er niet beschadigd was - besproken. Vele deuren bleken "geforceerd" te zijn. Soms was de "chambran" vernield. Vaak was er van de inboedel niet veel overgebleven. Enkel de kapel bleef ongeschonden. De soldaten betraden ook de wijnkelder, waar ze de deur met geweld openbraken. Alle "rode bourgoignewijn" en de "champagnewijn", evenals ca. honderd "flacons witte wijn" waren verdwenen (153).

Door dit alles was het kasteel niet meer bewoonbaar. Aan de griffier van Steenhuize meldde de graaf op 4 juni 1793 dat hij niet van plan was nog dat jaar zijn kasteel te bewonen, omdat de Fransen het kasteel hadden "ontbloot van alles" (154).

5. Steenhuize zoekt terug toenadering tot graaf d'Hane-Steenhuyse

De griffier van Steenhuize had in een schrijven van 3 juni 1793 de graaf op de hoogte gebracht van het feit dat de schepenbank van Steenhuize opnieuw "vriendschap in de parochie" wilde brengen. De graaf kon het in zijn brief van 4 juni niet nalaten nog eens te wijzen op al wat hij in het verleden had ondernomen om datzelfde te bereiken. Nochtans was hij altijd op ondankbaarheid gestoten, wat hem pijn had gedaan. Vervolgens schreef hij bereid te zijn al wat hem was aangedaan over het hoofd te zien en de voorstellen van de wet te aanhoren. De wethouders moesten hun voorstellen maar eens op papier zetten. Het moet zijn dat eind juni 1793 d'Hane-Steenhuyse nog altijd geen reactie had gehad op zijn schrijven van 4 juni. Op 30 juni 1793 informeerde hij immers bij de griffier hoe het met de kwestie stond. Hij vroeg of het op zijn "prochie" al wat "stiller" werd (155).

(153) R.A.R., *A.ST.*, nr. 93, Inventaris en inspectie van de inboedel van het kasteel van Steenhuize (1793); een "chambranle", de franse term voor de lijst van een deur of venster; ook nog R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 1 juli 1786 aan Maes, de onderpastoor van Steenhuize. Uit deze brief weten we dat d'Hane-Steenhuyse in juli 1786 deze huiskapel liet herinrichten.

(154) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 4 juni 1793 aan de griffier van Steenhuize.

(155) R.A.G., *F.F.*, nr. 352, Kopieboek..., brief van 30 juni 1793 aan de griffier.

Uit twee brieven van 28 juli 1793 blijkt dat zowel de graaf als de schepenbank van Steenhuize hun geschonden verstandhouding wilden herstellen. De broer van de griffier, C.F. de Smet, trad hierbij op als bemiddelaar. Zo noemde hij toch zichzelf in zijn schrijven. Ook de schoonvader van de griffier, J.-Bt. Steenberge, liet zich in met de kwestie: hij had met de wethouders over de "onenigheid" gepraat en bracht de graaf op de hoogte van hun wens naar een oplossing in het conflict. Merkwaardig is wat we lazen in C.F. de Smet's voornoemde brief. Daarin staat dat de baljuw berouw had over het feit dat hij de graaf had opgehitst in de "zaak met de herberg". Koos de baljuw plots de zijde van de schepenbank die het recht van de graaf op het al dan niet toestemming geven om een herberg op te richten, niet wilde erkennen (156)?

Op 14 augustus 1793 liet M.C. de Smet, griffier van Steenhuize, aan zijn heer weten dat de wethouders graag naar het kasteel wilden komen om te praten over hun geschil (157). Of d'Hane-Steenhuyse hierop is ingegaan weten we niet. Evenmin weten we of het vertrouwen van beide partijen in elkaar ooit hersteld is geworden.

(156) R.A.R., *A.ST.*, nr. 122, Briefwisseling..., brief van 28 juli 1793 vanwege C.F. de Smet aan graaf d'Hane-Steenhuyse; brief van 28 juli 1793 vanwege J.-Bt. Steenberge aan graaf d'Hane-Steenhuyse. Zowel C.F. de Smet als J.-Bt. Steenberge waren woonachtig in Ninove. De "zaak met de herberg" - zeg maar "herbergen" - was ook in 1794 nog niet opgelost.

(157) R.A.R., *A.ST.*, nr. 122, Briefwisseling..., brief van 14 augustus 1793 vanwege M.C. de Smet aan graaf d'Hane-Steenhuyse.

BESLUIT

In 1784 kocht Jean-Baptiste d'Hane (1757-1826) Steenhuize en betaalde er 186.386 gulden voor. Hij had gehoopt deze prinsheerlijkheid van weleer haar vroeger statuut terug te bezorgen en op die wijze als "prins van Steenhuize" te worden aanzien. Dit is hem niet gelukt. Als compensatie voor deze miskoop liet d'Hane-Steenhuyse alle heerlijke rechten die op het einde van de 18de eeuw in Steenhuize golden zó strikt mogelijk toepassen. Hij wilde uit zijn heerlijkheid een maximum aan opbrengsten halen. Om deze handelswijze te rechtvaardigen, liet hij documenten opsporen die hem daarin zouden steunen.

In de jaren 90 van de 18de eeuw kende Steenhuize een zeer woelige periode. De vrijheerlijkheid keerde zich tegen graaf d'Hane-Steenhuyse. Dit alles kaderde in de plattelandsopstand die in 1790 in Zuid-vlaanderen plaats had. De plattelanders vochten heel de bestaande maatschappij aan. De resultaten van de Brabantse Omwenteling moesten ongedaan gemaakt worden. Natuurlijk kwamen de Steenhuizenaars hierdoor in conflict met hun heer, Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuyse, die in Vlaanderen één van de voornaamste leiders was in de omwenteling in 1789. De Steenhuizenaars - en dan voornamelijk de lokale machtigen - konden het niet meer met hun heer vinden.

We denken hierbij aan de Oostenrijkse gezindheid van de Steenhuizenaars (1790), hun weigering om de vroegere preëminentie opnieuw aan te vragen (1792), de "kosterrel" (1792), de "zaak met de herberg" (1792-1794), het conflict over de bouw van de nieuwe kerk (1792-1794) en het feit dat de "groote gelanden" vergaderden zonder toestemming van de heer (1790).

Door dit alles kreeg d'Hane-Steenhuise een afkeer van zijn "prochie". Daarenboven plunderden Franse soldaten rond de jaarwisseling 1792-1793 het kasteel van Steenhuize. Om dit alles kon graaf d'Hane-Steenhuyse de aankoop van de heerlijkheid Steenhuize alleen maar betreuren.

An Rose
Kempenlandstraat 44
2710 Hoboken

— HET LAND VAN AALST —
REEDS VERSCHENEN JAARGANGEN

Reeds verschenen jaargangen worden verkocht aan 600 fr. per volledige jaargang. Een enkel nummer van een lopende jaargang kost 150 fr. en een dubbel nummer 250 fr. Een enkel nummer van een oude jaargang kost 100 fr. en een dubbelnummer 200 fr.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van Het Land van Aalst, Oude jaargangen Tulpstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade. Tel. 053/70.21.79

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn:

1949 (1) uitverkocht
1950 (2) uitverkocht
1951 (3) uitverkocht
1952 (4) nummer 6
1953 (5) uitverkocht
1954 (6) nummers 3-4-5-6
1957 (9) nummers 1-2-3-4-5
1958 (10) nummers 3-4-5-6
1959 (11) uitverkocht
1960 (12) nummers 2-4-5-6
1961 (13) nummers 2-3-4-5-6
1962 (14) nummers 2-3-4-5-6
1965 (17) nummers 1-2-5-6
1966 (18) nummers 1-4-5-6
1967 (19) nummers 1-2-5-6
1976 (28) nummer 1
1977 (29) nummers 1-2-4-5-6
1979 (31) nummers 1-2-4-5-6
1983 (35) nummers 2-3-4-5-6
1988 (40) nummers 2-3 / 5-6
1989 (41) nummers 2-3 / 5-6

NOG BESCHIKBAAR:

M. Cornelis, Buitenpoortersboeken van Geraadsbergen. Genaaid: 650,- fr.

M. A. Van den Berghe, De oorspronkelijke Heren van Steenhuize. - 1988: 75,- fr.

G. Van Bockstaele, De Hunnegemkerk te Geraardsbergen in kaarten en plannen. - 1988: 25,- fr.
De abdijen van het Land van Aalst en het tweede hervormingsplan van Jozef II (1785). - 1988: 25,- fr.

W.L. Braekman, "Disorders ende confusien" bij de kermisprocessie te Aalst in 1677. - 1988: 25,- fr.

M. Cock, Het veertigjarig jubileum van "Het Land van Aalst" - een viering. - 1988: 25,- fr.

P. Praet, Armoede te Aalst tijdens de 19de eeuw. - 1988: 50,- fr.

Herman Van Isterdael e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983).
2 banden - 915 blz.: 1.200,- fr. (gebeurlijk te verhogen met 70,- fr. portonkosten).
Kaart van het voormalige "Land van Aalst" (1596) - Horenhault - kleurendruk. - 1988: 1.000,- fr.

Inhoud

Jaargang XLII - 1990 - Nummer 4

A. ROSE, De landsheerlijke reactie in Vlaanderen :
Casus Steenhuize 145-192

1990